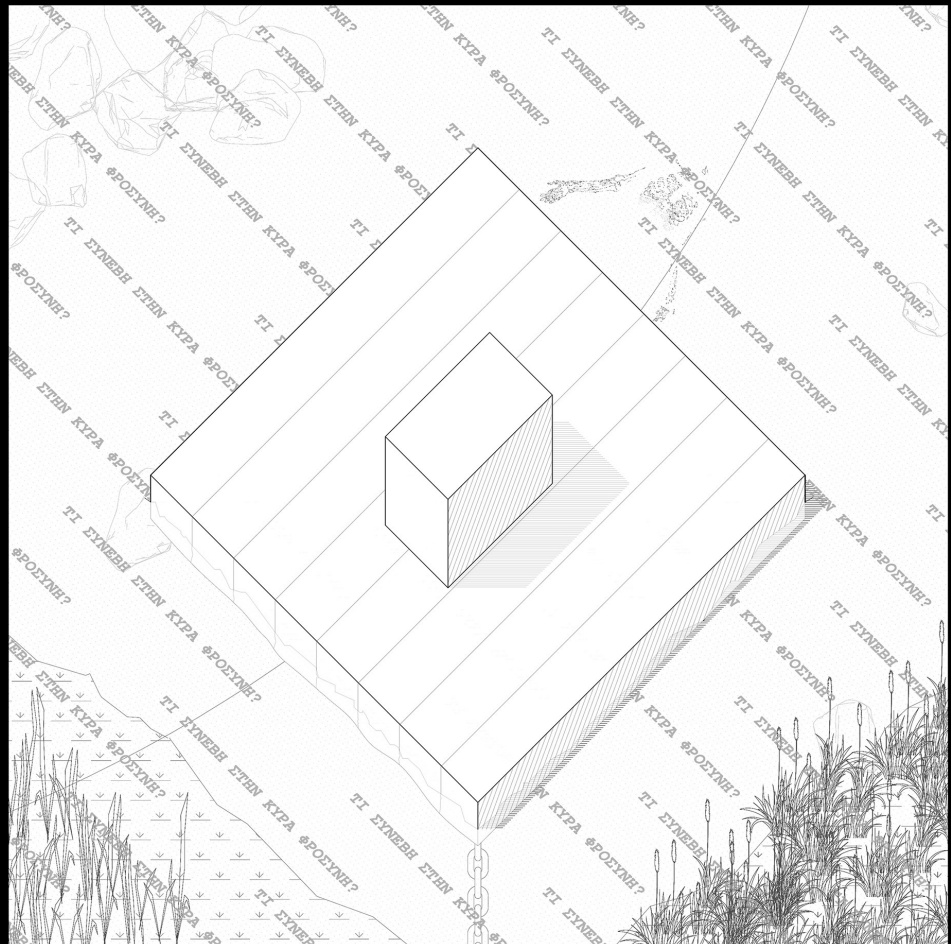

ΤΙ ΣΥΓΝΕΒΗ ΣΤΗΝ ΚΥΡΑΦΡΟΣΥΝΗ?

Μία χωρική και υλική διερεύνηση του μύθου

Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών
Πολυτεχνική Σχολή
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Ιούλιος 2024, Ιωάννινα

Τι συνέβη στην Κυρά Φροσύνη ;
Μία χωρική και υλική διερεύνηση του μύθου
What happened to Kyra Frosini ?
A spatial and material investigation of the myth

Διπλωματική Εργασία
Δέσποινα Μαργκά
επιβλέπουσα καθηγήτρια:
Κατερίνα Κοτζιά

τριμελής επιτροπή:
Κατερίνα Κοτζιά
Μαρία Κριαρά
Γιώργος Ρυμενίδης

Ευχαριστώ την καθηγήτριά μου Κατερίνα Κοτζιά για την πολύτιμη βοήθεια και καθοδήγησή της, τόσο κατά την εκπόνηση αυτής της διπλωματικής εργασίας, όσο και καθ'όλη την διάρκεια των σπουδών μου. Ευχαριστώ την οικογένειά μου που με στηρίζει όλα αυτά τα χρόνια. Ευχαριστώ όσες και όσους ήταν δίπλα μου, από κοντά ή και από μακριά.

Σε όλους εσάς.

[περίληψη 10]

[χάρτες 12]

[διαγράμματα 22]

[τα τεκμήρια 56]

[κατάλογος
αναφορών 98]

This thesis was conducted on the occasion of the deep connection between the city of Ioannina with the story of Kyra (Lady) Frosini, the woman that was drowned in the lake Pamvotida along with other 17 women, this being one of the most known femicides. The variations of the reason that led to this act that stigmatised the society of Ioannina, so much that it led to the island of the lake being named after her, are far too many, from adultery and moral compensation, to espionage and political disobedience. Consequently, the mythical aspect that has been attributed to the story makes us wonder: **What happened to Kyra Frosini?**

The aim of this project is double: firstly the spatial and chronological investigation of the event and its mapping within the city's fabric and secondly the realization of new objects (artefacts) that narrate it critically.

After the research on a bibliographical and cartographical level, the different variations of the story are depicted on a map that connects the planning and organization of the 19th century city with the contemporary ones, so as the event can be read concurrently within both of the contexts. As a result, the written information visualised connecting the story with the spatial and the chronological evolution of the event.

As a second step, the different variations of the story that are found within the bibliography are transformed into spatio-chronological diagrams, that allow a spherical look to the event within time and space as well as the comparison of the different variations that exist.

Writings of eye witnesses and travellers, as well as artistic impressions of the event, are the main sources of information. Part of the research was based on answers collected after the placement of "ballot boxes", that were imprinted with the question "What happened to Kyra Frosini?", in museums and public spaces of the city (crowdsourcing). This constitutes evidence of the way in which the city perceives and transmits the story through the spoken word, perpetuating phrases and stereotypes and also associating the historical event with contemporary reality.

Simultaneously, in different narratives, specific objects and materials that play special roles in the evolution of each story are distinguished. Selected of these elements become components for the recreation of the narrative path, through four separate critical objects. Answers, materialities and phrases that are located in the written and spoken discourse, are used as tools and materials for the design and the creation of the new artefacts (a headscarf, a wooden board, three printings and four caramels) with an emphasis on the story's gender related status, implicitly paying tribute to the - at least - 18 victims.

Αφορμή για την εκπόνηση αυτής της διπλωματικής εργασίας ήταν η βαθιά σύνδεση της πόλης των Ιωαννίνων με την ιστορία της κυρά Φροσύνης, της γυναίκας που έπνιξαν το 1801 στη λίμνη Παμβώτιδα μαζί με ακόμη 17 γυναίκες - μια από τις πιο γνωστές μαζικές γυναικοκτονίες. Οι εκδοχές για τον πραγματικό λόγο της πράξης αυτής που στιγμάτισε την κοινωνία της πόλης, τόσο ώστε το νησί της Παμβώτιδας να είναι πλέον γνωστό ως νησί της Κυρά Φροσύνης, είναι πολλές, από την μοιχεία και την ηθική αποκατάσταση, έως την κατασκοπεία και την πολιτική εξέγερση. Έτσι, η μυθική διάσταση που έχει λάβει αυτή η ιστορία και οι διάφορες εκδοχές της, μας κάνουν να αναρωτηθούμε: **τι συνέβη στην Κυρά Φροσύνη;**

Ο στόχος της εργασίας αυτής είναι διπλός: αφενός η χωρική και χρονική διερεύνηση του γεγονότος και η χαρτογραφική αποτύπωσή του στον ιστό της πόλης και αφετέρου η παραγωγή νέων αντικειμένων (artefacts) που το αφηγούνται κριτικά.

Οι διαφορετικές εκδοχές της ιστορίας αποτυπώνονται, έπειτα από χαρτογραφική και βιβλιογραφική έρευνα, σε χάρτη ο οποίος συνδέει την χωροταξία των αρχών του 19ου αιώνα με την σημερινή, ώστε το γεγονός να διαβαστεί τόσο στο παρελθοντικό όσο και στο σύγχρονο συγκείμενο. Έτσι, οπτικοποιείται η γραπτή πληροφορία, συνδέοντας την ιστορία με τον χώρο και την χρονική εξέλιξη του γεγονότος.

Σε δεύτερο χρόνο, διαφορετικές εναλλακτικές της ιστορίας που εντοπίζονται στην βιβλιογραφία, μετατράπηκαν σε χωρο-χρονικά διαγράμματα, τα οποία επιτρέπουν την εποπτεία του γεγονότος στον χώρο και τον χρόνο και την σύγκριση μεταξύ των γραπτών πηγών.

Βασικές πηγές των πληροφοριών είναι οι γραπτές μαρτυρίες και οι αφηγήσεις ταξιδευτών καθώς και οι καλλιτεχνικές αναπαραστάσεις του γεγονότος. Κομμάτι της έρευνας αποτελούν και οι απαντήσεις που συλλέχθηκαν έπειτα από την τοποθέτηση "καλπών", οι οποίες έφεραν την ερώτηση "Τι συνέβη στην Κυρά Φροσύνη?", σε μουσεία και δημόσιους χώρους της πόλης (crowdsourcing). Πρόκειται για ένα δείγμα του τρόπου με τον οποίο η πόλη αντιλαμβάνεται την ιστορία και την μεταδίδει μέσα από τον λόγο της, διαιωνίζοντας φράσεις και στερεότυπα αλλά και συσχετίζοντας το ιστορικό γεγονός με την σύγχρονη πραγματικότητα.

Στις διάφορες αφηγήσεις, διακρίνονται συγκεκριμένα αντικείμενα και υλικότητες που διαδραματίζουν ξεχωριστούς ρόλους στην εξέλιξη της εκάστοτε εκδοχής της ιστορίας. Επιλεγμένα από αυτά τα στοιχεία γίνονται συνθετικά υλικά για την εκ νέου αφήγησή της, μέσα από τέσσερα νέα κριτικά αντικείμενα. Απαντήσεις, υλικότητες και φράσεις που εντοπίζονται στον γραπτό και προφορικό λόγο, χρησιμοποιούνται ως εργαλεία και υλικά για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση των νέων τεκμηρίων (ένα μαντήλι, μία σανίδα, τρία τυπώματα και τέσσερις καραμέλες) με έμφαση στην έμφυλη υπόσταση της ιστορίας, αποδίδοντας έμμεσα φόρο τιμής στα - τουλάχιστον - 18 θύματα.

[οι χάρτες]

Το πρώτο κομμάτι αυτής της εργασίας είναι η έρευνα και χαρτογράφηση του γεγονότος. Αποτέλεσμα είναι ένας χάρτης που απεικονίζει το συμβάν του πνιγμού της Κυρά Φροσύνης και των 17 γυναικών στην λίμνη των Ιωαννίνων στις 11 Ιανουαρίου του 1801. Τα κριθέντα ως σημαντικότερα σημεία που εντοπίστηκαν στην προφορική ιστορία, την βιβλιογραφία και την μυθοπλασία συγκεντρώθηκαν σε έναν χάρτη και συνδέθηκαν μεταξύ τους, με στόχο την κατά προσέγγιση εποπτεία του συμβάντος και την χωροχρονική αποτύπωσή του.

Βασικές πηγές στην σύνθεση αυτού του χάρτη, σχετικά με την διάρθρωση της πόλης των Ιωαννίνων κατά τις αρχές του 19ου αιώνα, αποτέλεσαν δύο προγενέστεροι χάρτες:

1. ο χάρτης του Ε. Δημητριάδη όπου αποτυπώνεται η “Χωροθέτηση των συνοικιών στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα”.
2. ο “Πολεοδομικός χάρτης των Ιωαννίνων επί Αλή Πασά πριν από την καταστροφή της πόλης το 1820-22” του γάλλου γεωγράφου Denis Barbie du Bocage και η μετάφραση και εκτενής γραπτή έρευνα του αρχιτέκτονα Γιάννη Κανετάκη για αυτόν. Πρόκειται για μία από τις ελάχιστες χαρτογραφήσεις της πόλης πριν από την πυρκαγιά του 1820, η οποία κατέστρεψε μεγάλο κομμάτι της.

Σε πρώτη φάση ,στοιχεία από τον πρώτο χάρτη σε σχέση με την χωροθέτηση των περιοχών εφαρμόστηκαν στον δεύτερο, σύμφωνα με παρατηρήσεις πάνω στην μορφολογία και την σύγκριση των οικοδομικών τετραγώνων μεταξύ των δύο χαρτών. Επιπλέον, απομονώθηκαν στοιχεία από την γραπτή έρευνα του Γ. Κανετάκη σχετικά με τον διαχωρισμό των συνοικιών κατά το πρώτο μισό του 19ου αιώνα. Η σύγκριση αυτή οδήγησε σε συμπεράσματα σχετικά με την τοποθεσία σημείων που σχετίζονται με την χωρική εξέλιξη της ιστορίας, όπως η τοποθεσία του αρχοντικού όπου διέμενε η Φροσύνη

Σε δεύτερη φάση, δεδομένα από τον χάρτη που προέκυψε εφαρμόζονται στον σύγχρονο πολεοδομικό ιστό, ώστε να αναπαραστήσουν την εξέλιξη του συμβάντος στον χώρο. Η αποτύπωση των συνοικιών των αρχών του 19ου αιώνα και των σημείων όπου εκτυλίχθηκε το γεγονός, γίνεται πάνω στα σύγχρονα γεωγραφικά δεδομένα της περιοχής (ακτογραμμή, υψόμετρα κλπ), με υπόβαθρο το κατοικημένο (δομημένο) περιβάλλον και τους κύριους οδικούς άξονες που οργανώνουν το κέντρο της σύγχρονης πόλης και τα τα προάστιά της.

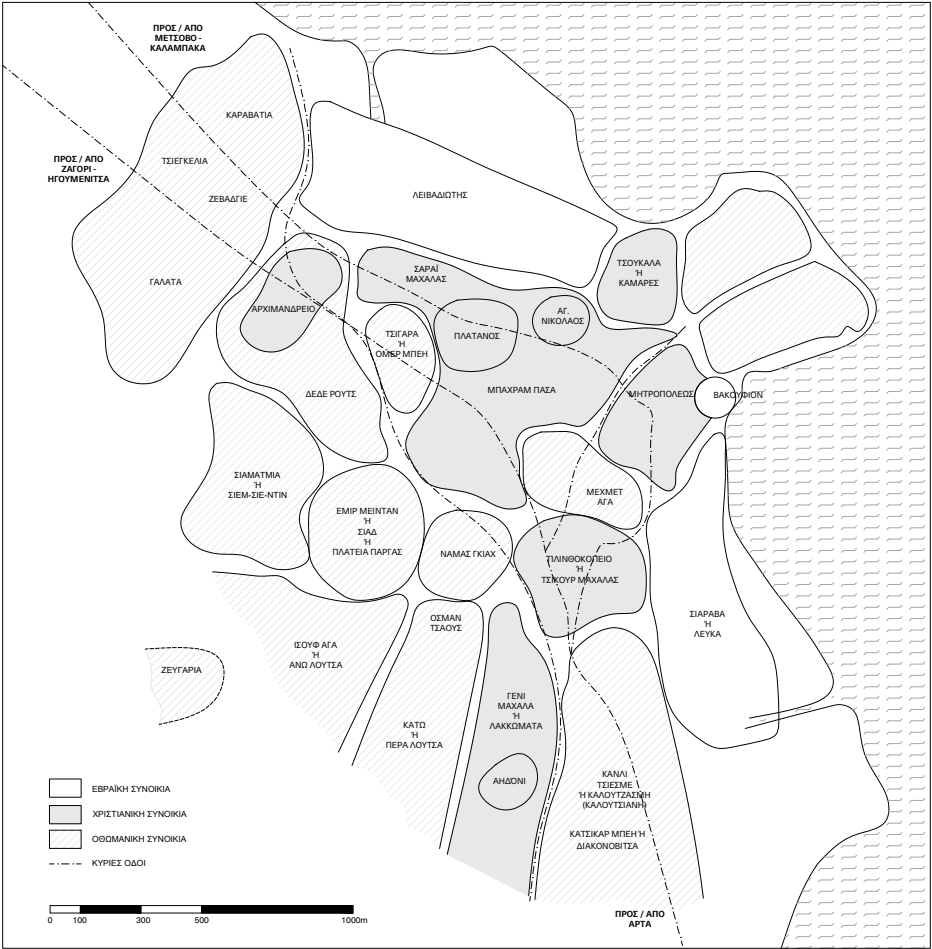
Το συμβάν διαβάζεται ταυτόχρονα μέσα στην πόλη των αρχών του 19ου αιώνα και στη σύγχρονη πόλη, ενώ αυτή διαβάζεται μέσα από το συμβάν.

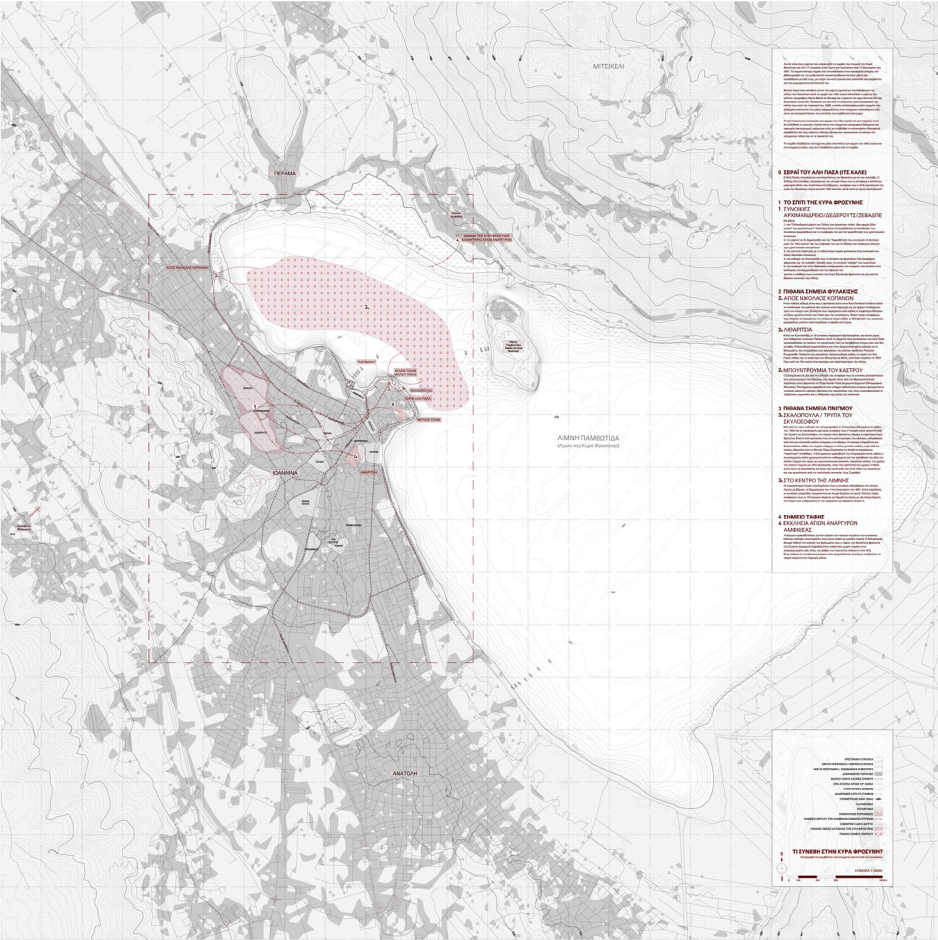
Barbié du Bocage, Plan de la ville de Iannina, 1820
Bibliothèque nationale de France, département Cartes et plans

Συσχετισμός "Πολεοδομικού χάρτη των Ιωαννίνων επί Αλή Πασά πριν από την καταστροφή της πόλης το 1820-22" με τον "Πολεοδομικό χάρτη της πόλης των Ιωαννίνων τέλος 19ου-αρχές 20ου αιώνα",
φυσικό μέγεθος 40 x 50 εκ., κλίμακα 1:10000

“Χωροθέτηση τωνσυνοικιώνστοδεύτερομισότου 19ουαιώνα”Ε.Δημητριάδης

Τι συνέβη στην Κυρά Φροσύνη? Καταγραφή του συμβάντος στον σύγχρονο αστικό ιστό των Ιωαννίνων, φυσικό μέγεθος 1 x 1 μ., κλίμακα 1:10000

0 ΣΕΡΑΪ ΤΟΥ ΑΛΗ ΠΑΣΑ (ΙΤΣ ΚΑΛΕ)

Ο Αλή Πασάς επισκέφτηκε αυτοπροσώπως την Φροσύνη για να την συλλάβει. Ο Αλέξης Κουτσαλέξης, διηγούμενος την ιστορία όπως του τη μετέφερε ο αυτόπτης μάρτυρας θείος του, Αναστάσιος Συλήβεργος, αναφέρει πως ο Αλή προσέγγισε την οικία της Φροσύνης νύχτα και από "οδό πλατεία, αλλά κατά τη νύχτα σκολάζουσα".

1 ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΗΣ ΚΥΡΑ ΦΡΟΣΥΝΗΣ

1 ΣΥΝΟΙΚΙΕΣ

ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΕΙΟ/ΔΕΔΕΡΟΥΤΣ/ΖΕΒΑΔΓΙΕ

Με βάση:

- τον "*Πολεοδομικό χάρτη της Πόλης των Ιωαννίνων τέλος 19ου-αρχές 20ου αιώνα*" του αρχιτέκτονα Γ. Κανετάκη όπου καταγράφονται οι τοποθεσίες των συνοικιών (μαχαλάδων) και τις αναφορές του για την χωροθέτηση των χριστιανικών συνοικιών
 - τον χάρτη του Ε. Δημητριάδη για την "*Χωροθέτηση του συνοικιών το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα*" και τις αναφορές του για τις θέσεις των πλούσιων σπιτιών των χριστιανικών οικογένειων
 - την κοντινή απόσταση με το πιθανότερο σημείο φυλάκισης (την εκκλησία του Αγίου Νικολάου Κοπάνων)
 - την εκδοχή του Κουτσαλέξη πως η κατοικία της βρισκόταν "επί λεωφόρου φέρουσας εις την αγοράν", δηλαδή προς το κεντρικό "παζάρι" των Ιωαννίνων
 - την αναφορά του στην διαδικασία επεξεργασίας του λιναριού, που δινόταν στις καλόγριες του Αρχιμανδρείου για την ύφανσή του
- γίνεται η υπόθεση πως η κατοκία της Κυρά Φροσύνης βρισκόταν σε μία από τις βόρειες συνοικίες της πόλης.

2 ΠΙΘΑΝΑ ΣΗΜΕΙΑ ΦΥΛΑΚΙΣΗΣ

2α ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΟΠΑΝΩΝ

Η πιο πιθανή εκδοχή είναι πως η φυλάκιση έγινε στον Άγιο Νικόλαο Κοπάνων (από το κοπάνισμα του μαλλιού που γινόταν στην περιοχή) για μία ημέρα τουλάχιστον πριν τον πνιγμό τους. Εικάζεται πως παρέμειναν εκεί καθώς οι λεμβούχοι θέλησαν να δουν γραπτή εντολή του Πασά πριν την εκτελέσουν. Άλλες πηγές αναφέρουν πως έπρεπε να περιμένουν την επόμενη νύχτα καθώς οι δολοφονίες των γυναικών μοιχαλίδων, γινόταν κατά παράδοση το βράδυ στη λίμνη.

2β ΛΙΘΑΡΙΤΣΙΑ

Κατά τον Κουτσαλέξη, οι 18 γυναίκες παρέμειναν φυλακισμένες για είκοσι μέρες στα Λιθαρίτσια ή αλλιώς Παλάτιον. Κατά τη διαμονή τους κατάσκοποι του Αλή Πασά προσπαθούσαν να πείσουν τις οικογένειές τους να καταβάλουν λύτρα, κάτι που δεν συνέβη. Η ίδια εκδοχή παρουσιάζεται και στην δραματοποιημένη εκδοχή του Α. Βαλαωρίτη, που στηρίχθηκε στις αφηγήσεις του γάλλου πρόξενου Francois Rouqueville. Πρόκειται για μία μάλλον απίανη εκδοχή καθώς, το σεράι του Αλή Πασά, καθώς και τα ανάκτορα των Μουχτάρ και Βελή, χτίστηκαν περίπου το 1807. Πριν από τον 19ο αιώνα ήταν φρούριο και παρατηρητήριο της πόλης.

2γ ΜΠΟΥΝΤΡΟΥΜΙΑ ΤΟΥ ΚΑΣΤΡΟΥ

Ο Σαλαμάγκας σε μία από τις εκδοχές του αναφέρει πως οι γυναίκες φυλακίστηκαν στα μπουντρούμια του Κάστρου, στο σημείο κάτω από την Βορειοανατολική Ακρόπολη όπου βρίσκεται το Τζαμί Ασλάν Πασά (σημερινό Δημοτικό Εθνογραφικό Μουσείο). Ταυτόχρονα αμφισβητεί πως υπήρχε πιθανότητα να έχουν φυλακιστεί οι γυναίκες μέσα στο κάστρο, ιδιαίτερα στις ακροπόλεις του, όπου κυκλοφορούσαν οι ταξιδιώτες ευρωπαίοι και οι άνθρωποι της αυλής του παλατιού.

3 ΠΙΘΑΝΑ ΣΗΜΕΙΑ ΠΝΙΓΜΟΥ

3α ΣΚΑΛΟΠΟΥΛΑ / ΤΡΥΠΑ ΤΟΥ

ΣΚΥΛΟΣΟΦΟΥ

Μία από τις τρεις εκδοχές του ιστοριογράφου Δ. Σαλαμάγκα, βασισμένη σε άρθρο του 1924 και σε προφορική μαρτυρία, αναφέρει πως ο πνιγμός έγινε μπροστά από την Τρύπα του Σκυλοσόφου, στο σημείο όπου βρίσκεται σήμερα η καφετέρια *Κυρά Φροσύνη*. Έπειτα από φυλακισή τους στα μπουντρούμια του κάστρου, οδηγήθηκαν εκεί από μία ελικοειδή σκάλα, σκαμμένη στον βράχο. Η περιοχή ονομαζόταν και Σκαλοπούλες καθώς στο σημείο υπήρχαν κι άλλες χτιστές σκάλες, η μία από τις οποίες οδηγούσε από το Φετιχίε Τζαμί (Ακρόπολη Ιτς Καλέ) σε παραλίμνιο "περίπτερο"-αποβάθρα. Ο Σαλαμάγκας αμφισβητεί την πληροφορία αυτή, καθώς η συγκεκριμένη σκάλα χρησιμοποιούνταν καθημερινά για την πρόσβαση του Σιέη του Ασλάν τζαμιού στο νερό, για ιεροτελεστικούς σκοπούς. Αποκλείει επίσης την χρήση του Ασλάν Τζαμιού ως τόπο φυλάκισης, λόγω της ιερότητας του χώρου. Η θέση αυτή, ίσως να αποκλείεται και λόγω της εγκύτητάς της στην πόλη των Ιωαννίνων και της ορατότητας από τις ανατολικές συνοικίες (π.χ. Σιαράβα).

3β ΣΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΗΣ ΛΙΜΝΗΣ

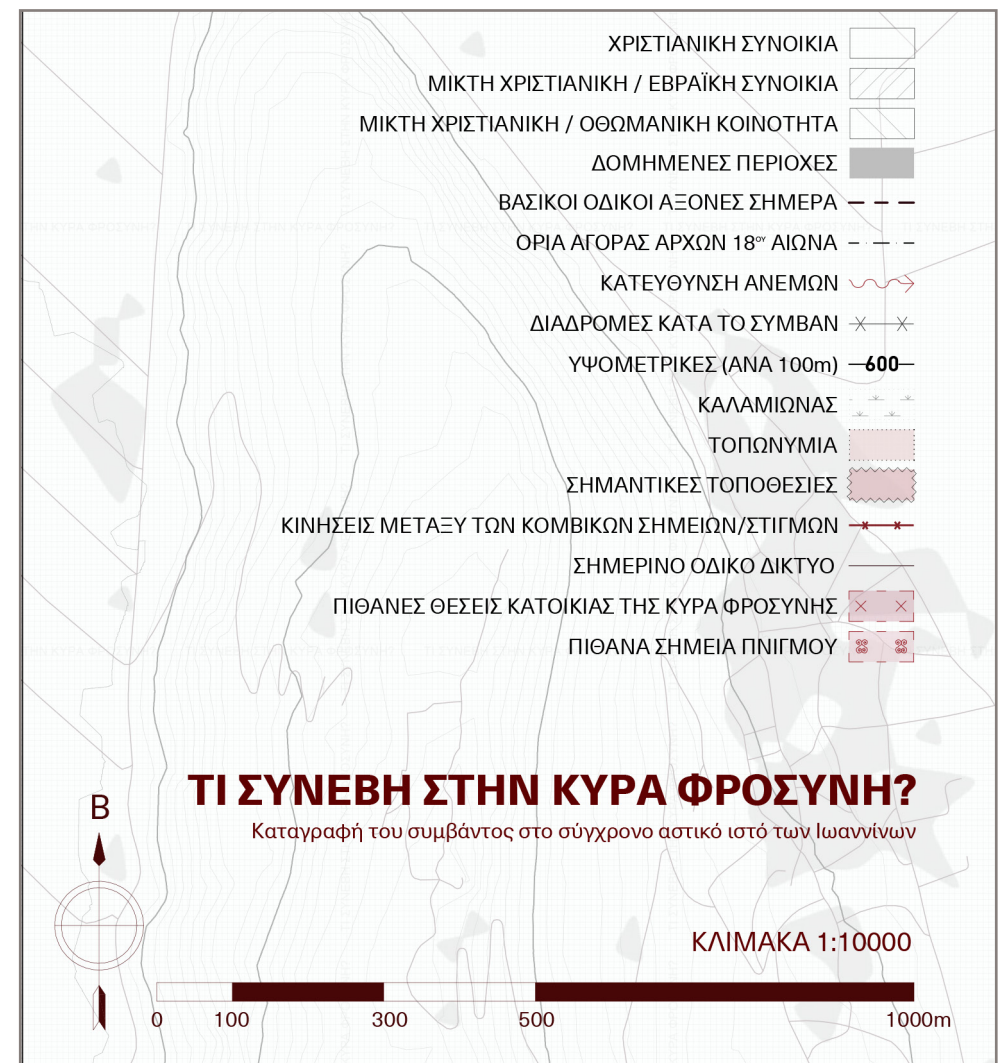
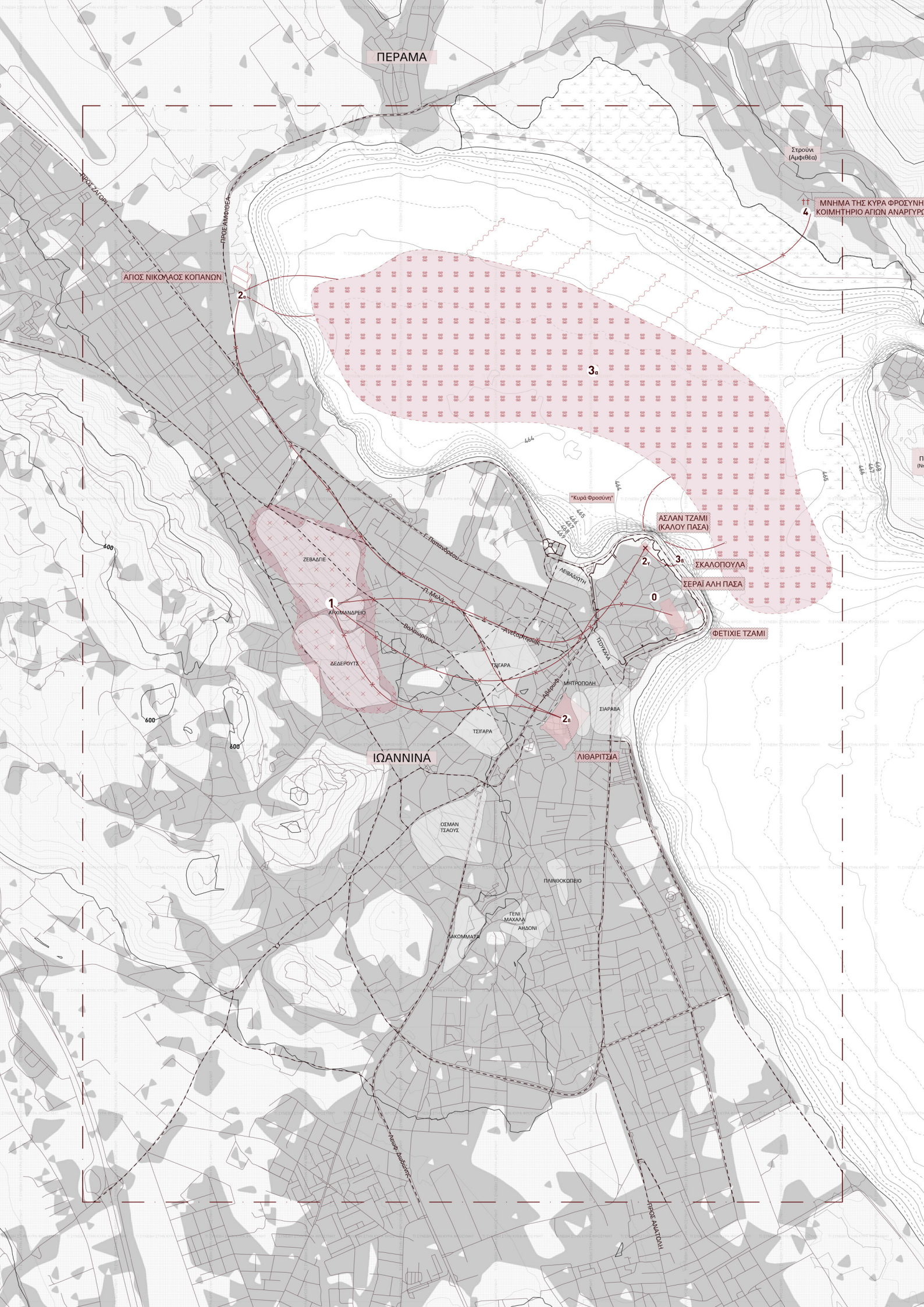
Οι περισσότερες πηγές υποστηρίζουν πως οι γυναίκες οδηγήθηκαν στο κέντρο λίμνης με βάρκες, τα ξημερώματα της 11ης Ιανουαρίου του 1801. Κατά παράδοση, οι γυναίκες μοιχαλίδες τιμωρούνταν με πνιγμό δεμένες σε σακιά. Πολλές πηγές αναφέρουν πως οι 18 πνίγηκαν δεμένες σε δερμάτινα σακιά, με μία πέτρα δεμένη στο λαιμό τους ("*φέρουσαι επί του τραχήλου των βαρείαν πέτραν*").

4 ΣΗΜΕΙΟ ΤΑΦΗΣ

4 ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΑΓΙΩΝ ΑΝΑΡΓΥΡΩΝ

ΑΜΦΙΘΕΑΣ

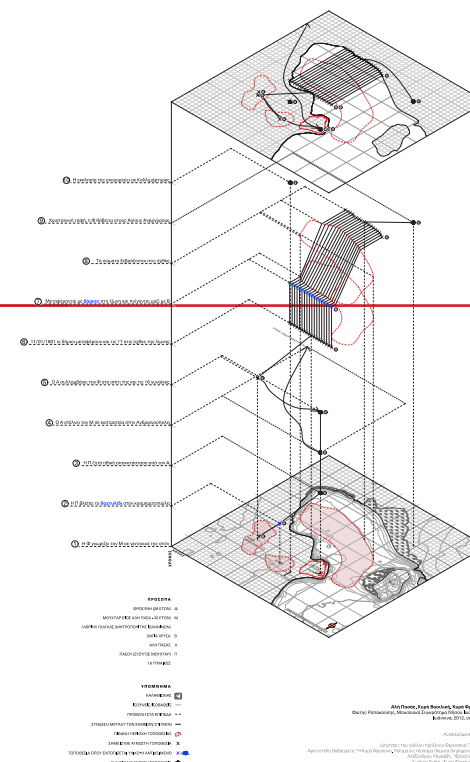
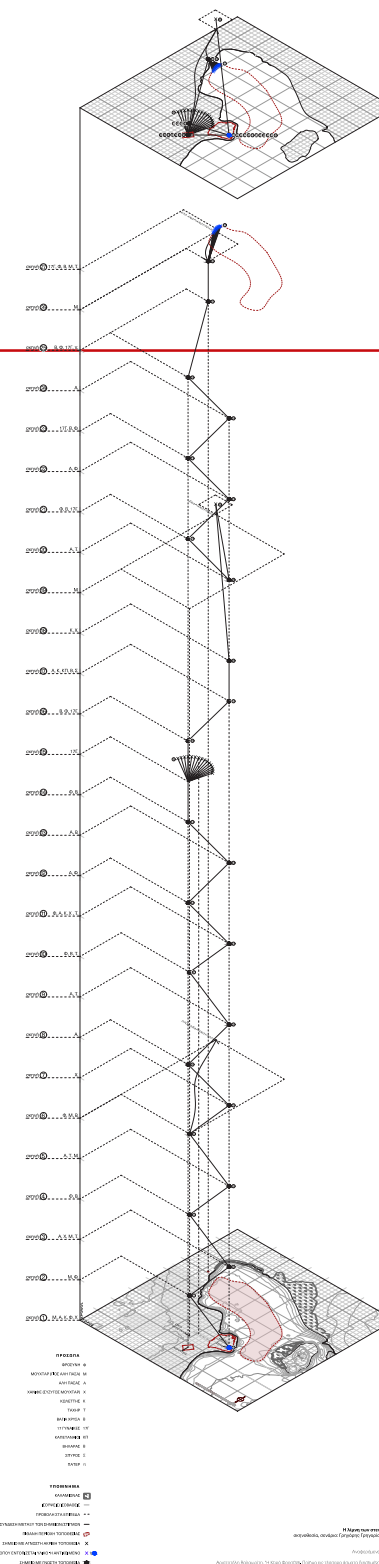
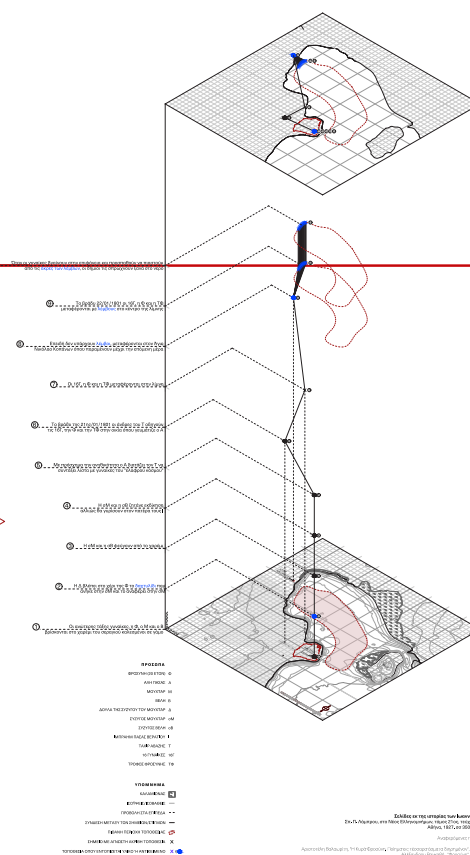
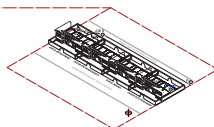
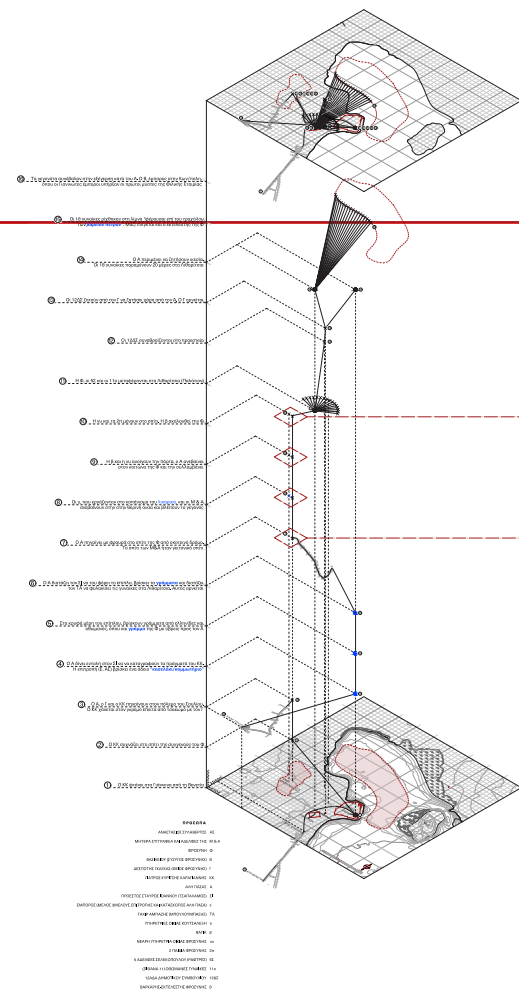
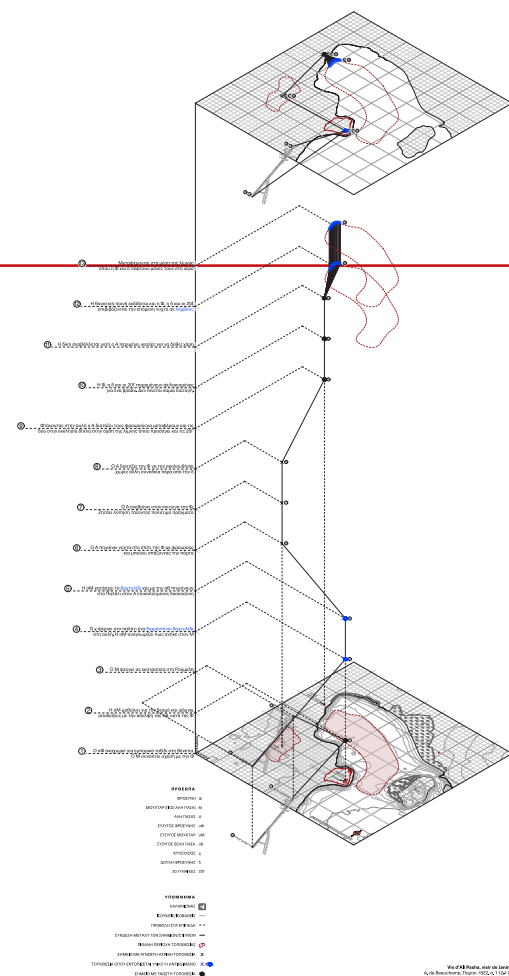
Υπάρχουν αμφισβητήσεις για την εύρεση των νεκρών σωμάτων των γυναικών. Κάποιες εκδοχές υποστηρίζουν πως έγινε κηδεία με μεγάλη πομπή. Ο Σαλαμάγκας θεωρεί πιθανή την εκδοχή του Βαλαωρίτη πως ο τάφος της Φροσύνης βρίσκεται στο Στρούνι (σημερινή Αμφιθέα) όπου κηδεύτηκε χωρίς πομπές στον απομακρυσμένο ναό, λόγω του φόβου των Ιωαννιτών απέναντι στον Αλή. Είναι πιθανό τα νοτιοδυτικά ρεύματα που σχηματίζονται στη λίμνη να έβγαλαν τα νεκρά σώματα στην περιοχή εκείνη.

[τα διαγράμματα]

Ο προηγούμενος χάρτης αφηγείται κριτικά το συμβάν αποτυπώνοντας όμως το κυρίαρχο αφήγημα. Κρίθηκε έτσι ιδιαίτερης σημασίας η επιμέρους ανάλυση βασικών πηγών με άξονα την χωροχρονική διάρθρωση του γεγονότος. Έτσι προέκυψαν τα παρακάτω διαγράμματα, τα οποία αν και καλύπτουν δείγμα του φάσματος της βιβλιογραφίας, αποτυπώνουν διαφορετικές στιγμές και εγγύτητα στο συμβάν. Στην κάθε περίπτωση απομονώθηκαν οι διακριτές στιγμές του γεγονότος, δημιουργώντας εξελικτικά και κατακόρυφα τον άξονα του χρόνου πάνω στον χώρο, αλλά και τα διακριτά σημεία - όπου δεν υπήρχε ακριβής αναφορά η αποτύπωση έγινε κατά προσέγγιση. Η κάθε πηγή περιλαμβάνει λιγότερη ή περισσότερη λεπτομέρεια με αποτέλεσμα να διαφέρει το πλήθος των στιγμών, όπως και η χωρική εξέλιξη στην εκάστοτε περίπτωση. Η μόνη κοινή στιγμή, η κόκκινη γραμμή που διαπερνά τα διαγράμματα, είναι ο πνιγμός. Πρόκειται για μία μεθοδική τοπο-χρονολογική ανάλυση του συμβάντος η οποία θα μπορούσε να εφαρμοστεί δυνητικά στον οποιοδήποτε εκφερόμενο λόγο για αυτό.

πνιγμός

πνιγμός

- 5

Η σΜ κατάσχει το **δαχτυλίδι** και με την σΒ πηγαίνουν στο Παλάτι στον Α επικαλούμενες δικαιοσύνη
- 4

Ο χ φέρνει στο παλάτι ένα **διαμαντένιο δαχτυλίδι** στη αυλή. Η σΜ αναγνωρίζει πως ανήκε στον Μ
- 3

Ο Μ φεύγει σε εκστρατεία στη Ρούμελη
- 2

Η σΜ μαθαίνει για τόν δεσμό και ψάχνει αποδείξεις με την αδελφή της σΒ, κατά της Φ
- 1

Ο σΦ αναχωρεί για εμπορικό ταξίδι στη Βενετία
Ο Μ συνάπτει σχέση με την Φ

- ΠΡΟΣΩΠΑ
- ΦΡΟΣΥΝΗ

Φ
- ΜΟΥΧΤΑΡ (ΓΙΟΣ ΑΛΗ ΠΑΣΑ)

Μ
- ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ

Α
- ΣΥΖΥΓΟΣ ΦΡΟΣΥΝΗΣ

σΦ
- ΣΥΖΥΓΟΣ ΜΟΥΧΤΑΡ

σΜ
- ΣΥΖΥΓΟΣ ΒΕΛΗ ΠΑΣΑ

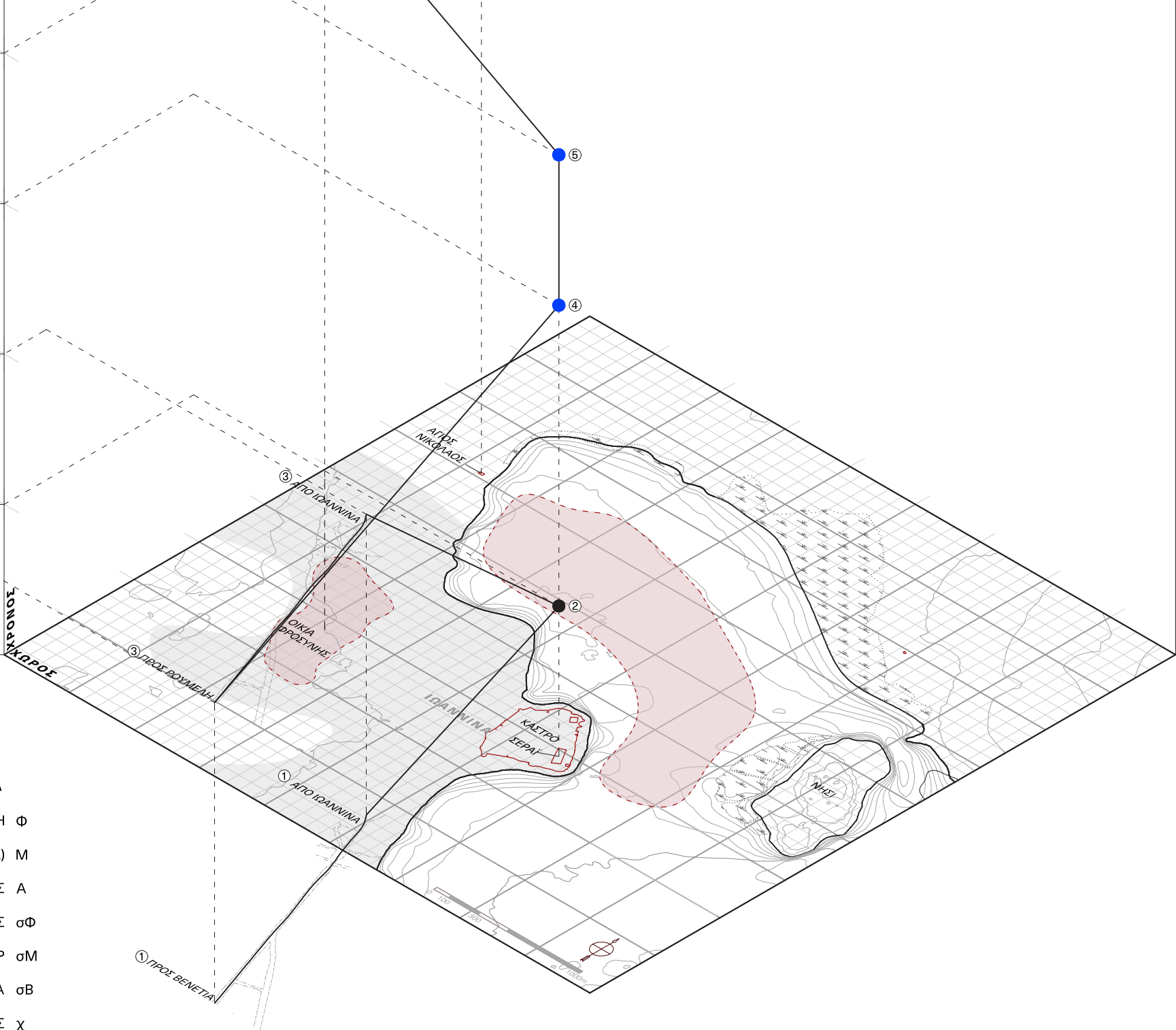
σΒ
- ΧΡΥΣΟΧΟΟΣ

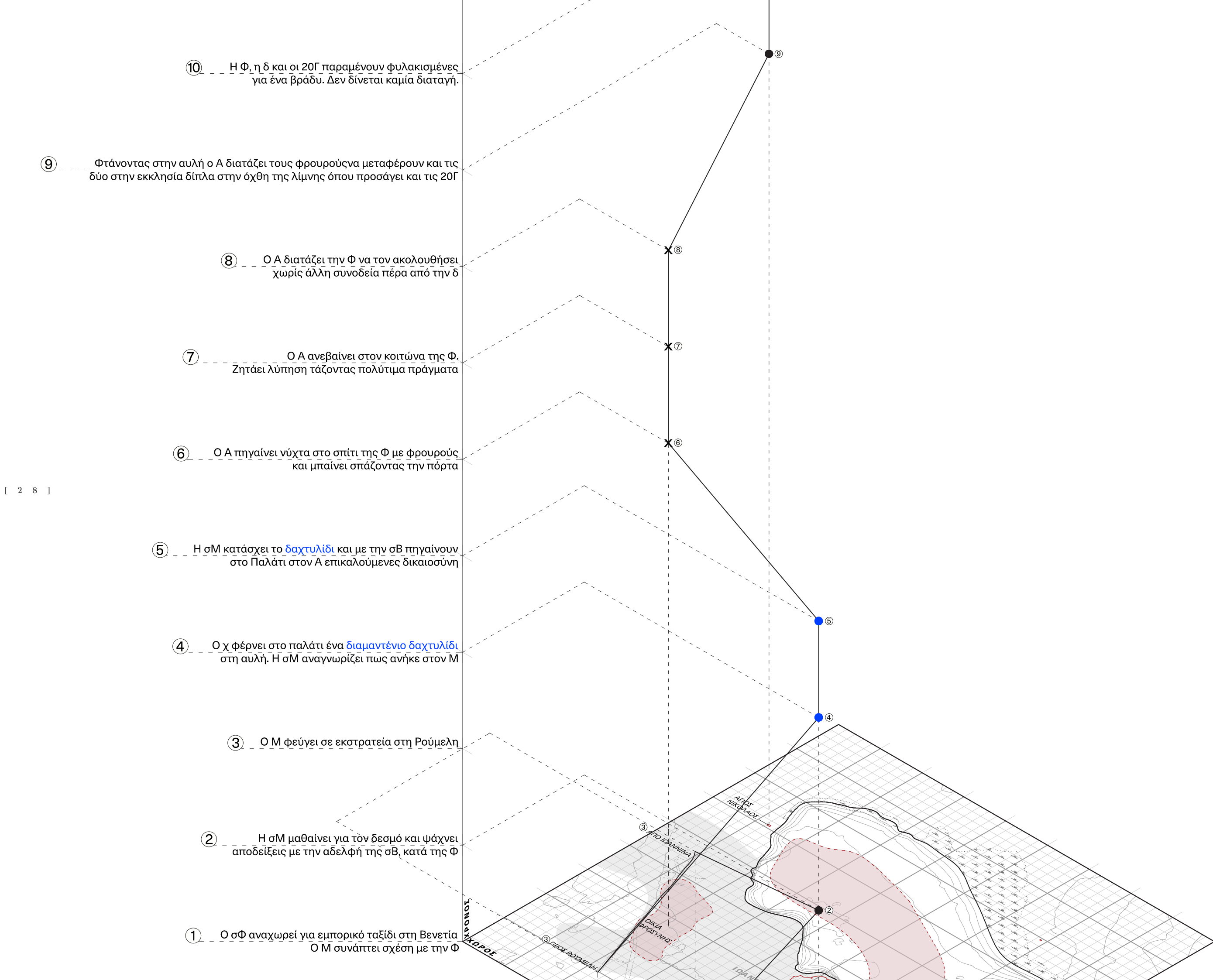
χ
- ΔΟΥΛΗ ΦΡΟΣΥΝΗΣ

δ
- 20 ΓΥΝΑΙΚΕΣ

20Γ

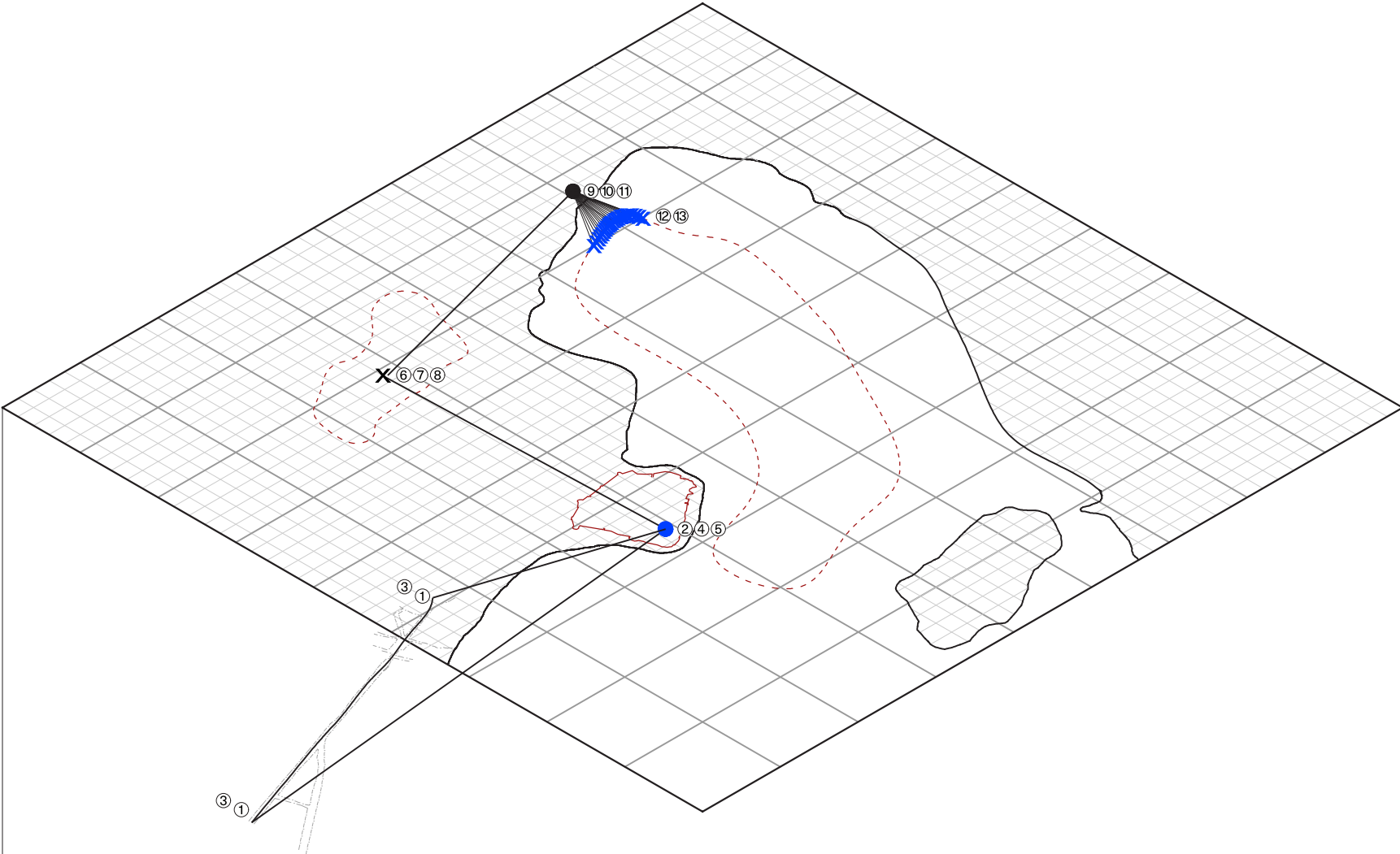
- ΥΠΟΜΝΗΜΑ
- ΚΑΛΑΜΙΩΝΑΣ
- ΙΣΟΨΕΙΣ/ΙΣΟΒΑΘΕΙΣ
- ΠΡΟΒΟΛΗ ΣΤΑ ΕΠΙΠΕΔΑ
- ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΣΗΜΕΙΩΝ/ΣΤΙΓΜΩΝ
- ΠΙΘΑΝΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΠΟΘΕΣΙΑΣ
- ΣΗΜΕΙΟ ΜΕ ΑΓΝΩΣΤΗ ΑΚΡΙΒΗ ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ
- ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ ΟΠΟΥ ΕΝΤΟΠΙΖΕΤΑΙ ΥΛΙΚΟ Ή ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ
- ΣΗΜΕΙΟ ΜΕ ΓΝΩΣΤΗ ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ

[3 0]

[3 1]

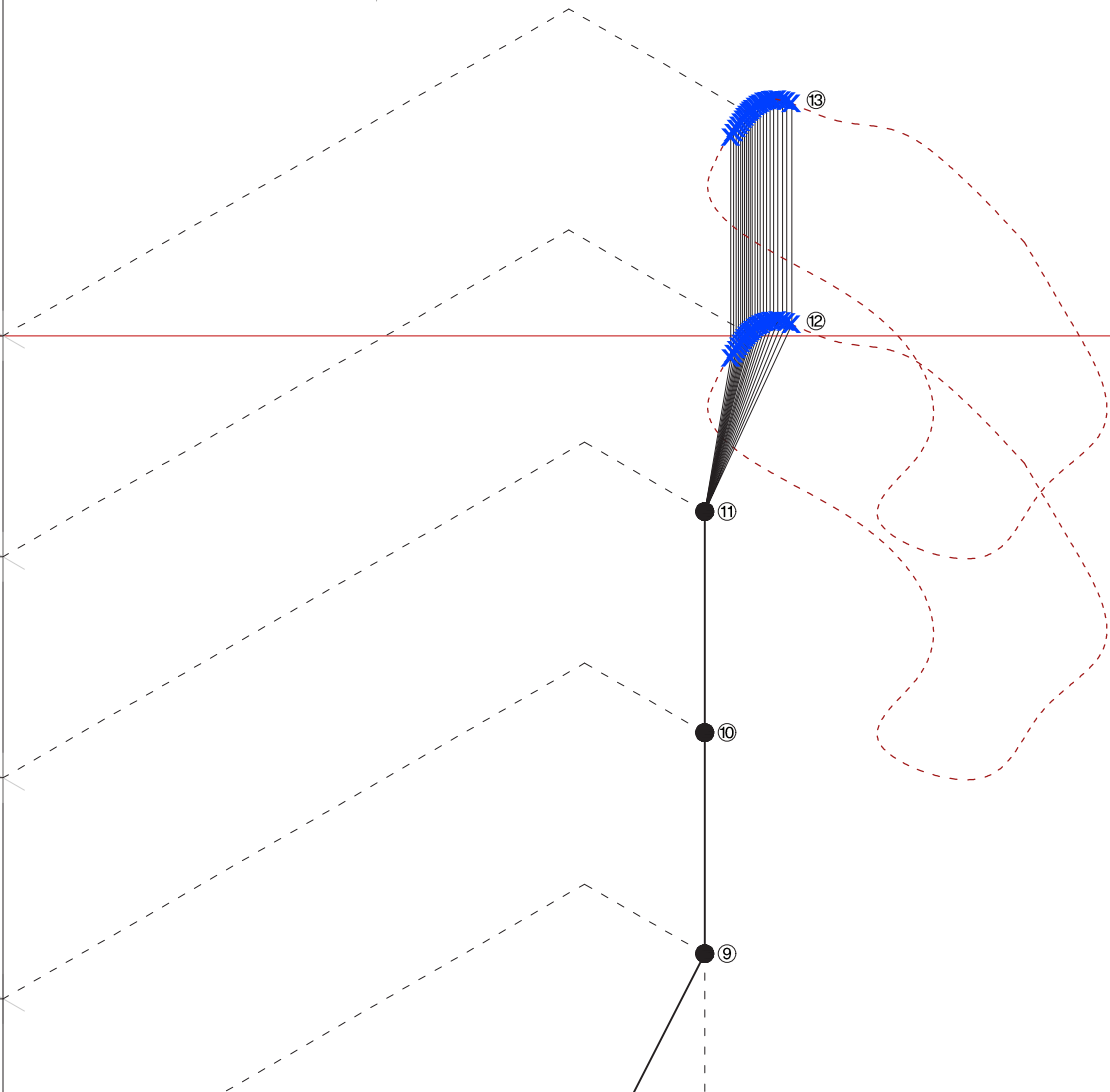

13 -- -- -- -- -- Μεταφέρονται στη μέση της λίμνης όπου η Φ και δ πέφτουν μόνες τους στο νερό

12 -- -- -- -- -- Η θανατική ποινή εκδίδεται και η Φ, η δ και οι 20Γ επιβιβάζονται την επόμενη νύχτα σε [λέμβους](#)

11 -- -- -- -- -- Η δίκη αναβάλλεται γιατί ο Α περιμένει ικεσίες για να δοθεί χάρη

10 -- -- -- -- -- Η Φ, η δ και οι 20Γ παραμένουν φυλακισμένες για ένα βράδυ. Δεν δίνεται καμία διαταγή.

- ③ Ο Α, ο Γ και ο ΚΚ πηγαίνουν στον πόλεμο του Σουλίου.
Ο ΚΚ χάνεται στον γκρεμό έπειτα από τσακωμό με τον Γ

- ② Ο ΚΚ συχνάζει στο σπίτι της συγγενούς του Φ

- ① Ο ΚΚ φτάνει στα Γιάννενα από τη Βενετία

ΠΡΟΣΩΠΑ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΣΥΛΗΒΕΡΓΟΣ ΑΣ

ΜΗΤΕΡΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΚΑΙ ΑΔΕΛΦΕΣ ΤΗΣ M & A

ΦΡΟΣΥΝΗ Φ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ (ΣΥΖΥΓΟΣ ΦΡΟΣΥΝΗΣ) Ε

ΔΕΣΠΟΤΗΣ ΓΚΑΓΚΑΣ (ΘΕΙΟΣ ΦΡΟΣΥΝΗΣ) Γ

ΓΙΑΤΡΟΣ ΚΥΡΙΤΣΗΣ ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ ΚΗ

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ Α

ΠΡΟΕΣΤΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ (ΤΣΑΠΑΛΑΜΟΣ) Σ

ΕΜΠΟΡΟΣ (ΜΕΛΟΣ 3ΜΕΛΟΥΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΚΟΠΟΣ ΑΛΗ ΠΑΣΑ) ε

ΤΑΧΙΡ ΑΜΠΑΖΗΣ (ΜΠΟΥΛΟΥΜΠΑΣΗΣ) ΤΑ

ΥΠΗΡΕΤΡΙΕΣ ΟΙΚΙΑΣ ΚΟΥΤΣΑΛΕΞΗ

BAΓΙΑ ρ

ΝΕΑΡΗ ΥΠΗΡΕΤΡΙΑ ΟΙΚΙΑΣ ΦΡΟΣΥΝΗΣ νη

2 ΠΑΙΔΙΑ ΦΡΟΣΥΝΗΣ 2π

5 ΑΔΕΛΦΕΣ ΣΕΛΕΚΟΠΟΥΛΟΥ (ΡΑΦΤΡΕΣ) 5Σ

(ΠΙΘΑΝΑ 11) ΟΘΩΜΑΝΕΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ 11c

12ΑΔΑ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ 12ΔΣ

ΒΑΡΚΑΡΗΣ-ΕΚΤΕΛΕΣΤΗΣ ΦΡΟΣΥΝΗΣ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΚΑΛΑΜΙΩΝΑΣ

ΙΣΟΨΕΙΣ/ΙΣΟΒΑΘΕΙΣ

ΠΡΟΒΟΛΗ ΣΤΑ ΕΠΙΠΕΔΑ -

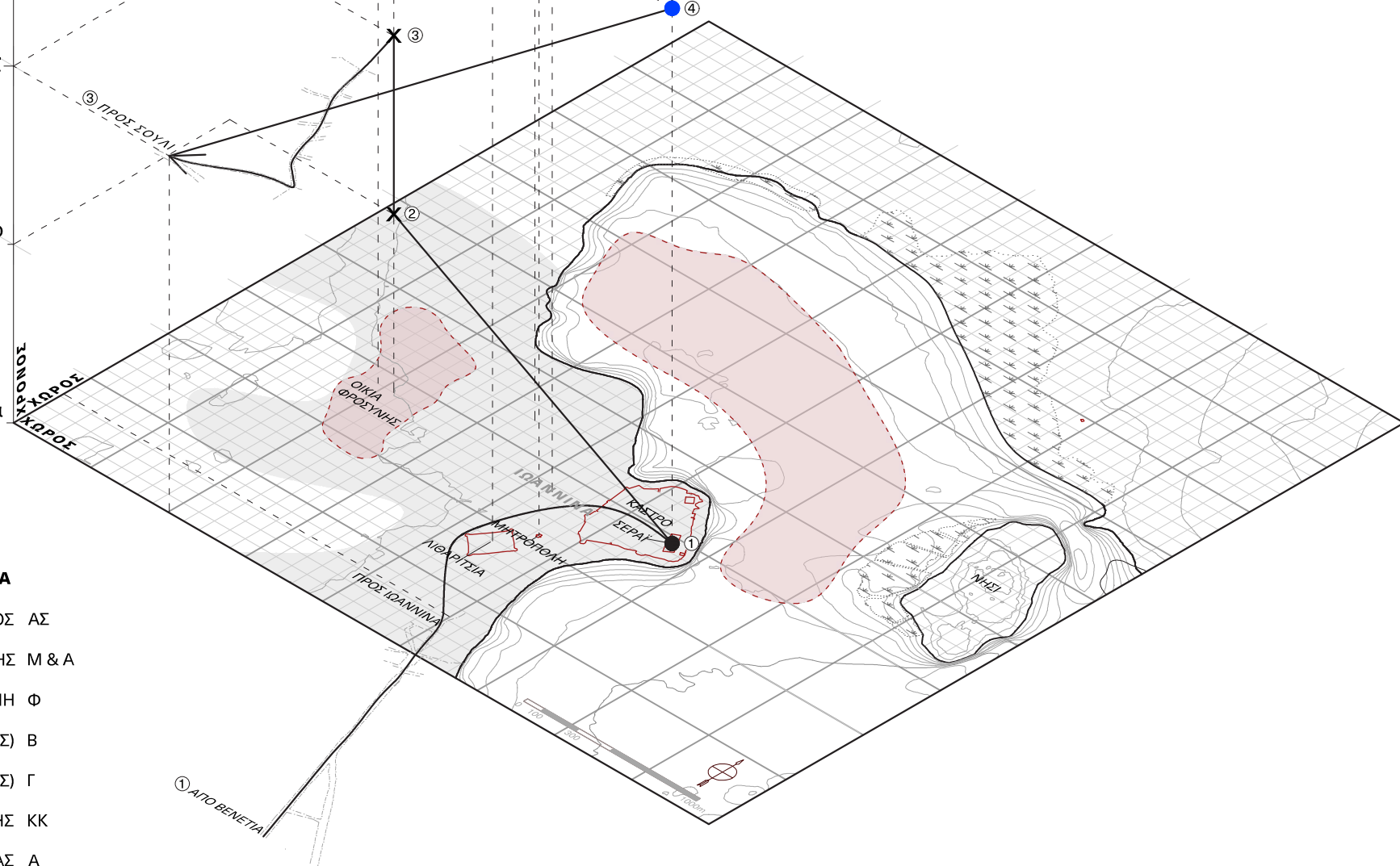
ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΣΗΜΕΙΩΝ/ΣΤΙΓΜΩΝ —

ΠΙΘΑΝΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΠΟΘΕΣΙΑΣ

ΣΗΜΕΙΟ ΜΕ ΑΓΝΩΣΤΗ ΑΚΡΙΒΗ ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ

ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ ΟΠΟΥ ΕΝΤΟΠΙΖΕΤΑΙ ΥΛΙΚΟ Ή ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ X ή ●

ΣΗΜΕΙΟ ΜΕ ΓΝΩΣΤΗ ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ ●

Διαφέροντα και περίεργα τινά ιστορήματα

Αλέξης Π. Κουτσαλέξης, Τυπογραφείο Ερμού, Αθήνα, 1882, σσ 3-10

Αναφερόμενες πηγές

Αναστάσιος Συλήβεργος (Προφορική πηγή -Θείος του συγγραφέα και μέλος της 3μελούς επιτροπής έρευνας

Νεαρή υπηρέτρια της Φροσύνης (αυτόπτης μάρτυρας σύλληψης)

Μητέρα και θείες του συγγραφέα (αυτόπτες μάρτυρες

11 _ _ Η Φ, οι 5Σ και οι 11ο μεταφέρονται στα Λιθαρίτσια (Παλάτιον)

10 _ _ Η νυ και τα 2π μένουν στο σπίτι. Η β ακολουθεί την Φ

9 _ _ Η β και η νυ ανοίγουν την πόρτα, ο Α ανεβαίνει στον κοιτώνα της Φ και την συλλαμβάνει

8 _ _ Οι υ, που εργάζονταν στο κοπάνισμα του λιναριού, και οι Μ & Α ανεβαίνουν στην στην θερινή οικία και βλέπουν το γεγονός

7 _ _ Ο Α πηγαίνει με φρουρά στο σπίτι της Φ από σκοτεινό δρόμο. Το σπίτι των Μ&Α ήταν γειτονικό σπίτι

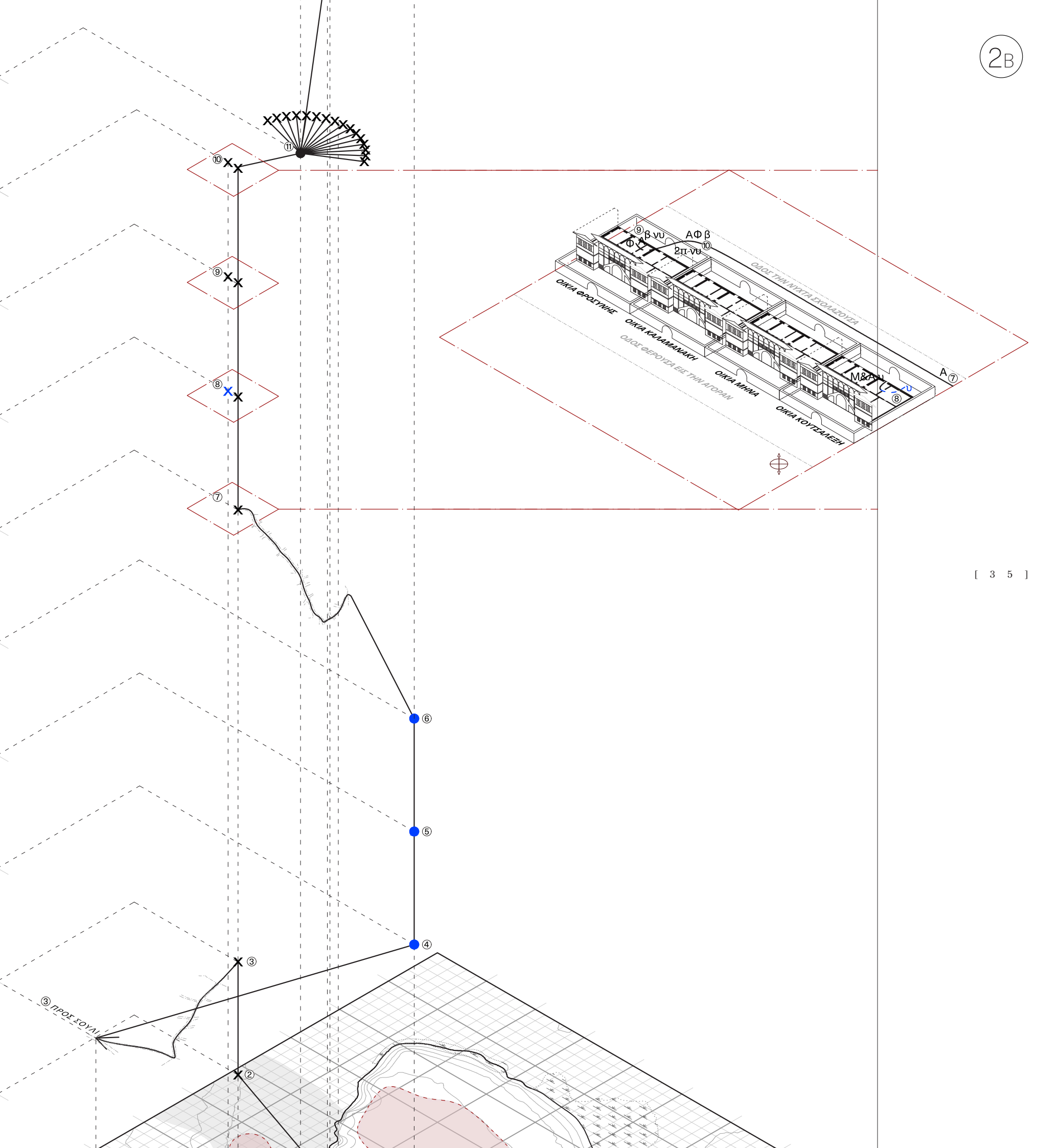
6 _ _ Ο Α διατάζει τον ΣΙ να του φέρει το επίπλο, βρίσκει τα γράμματα και διατάζει τον ΤΑ να φυλακίσει τις γυναίκες στα Λιθαρίτσια. Αυτός αρνείται

5 _ _ Στα κρυφά μέρη του επίπλου, βρίσκουν γράμματα από ελληνίδες και οθωμανές, όπου και γράμμα της Φ με ύβρεις προς τον Α

4 _ _ Ο Α δίνει εντολή στον ΣΙ να να καταγραφούν τα πράγματά του ΚΚ. Η επιτροπή (Ε, ΑΣ) βρίσκει ένα άδειο "κασελάκι/κομμωτήριο"

3 _ _ Ο Α, ο Γ και ο ΚΚ πηγαίνουν στον πόλεμο του Σουλίου. Ο ΚΚ χάνεται στον γκρεμό έπειτα από τσακωμό με τον Γ

2 _ _ Ο ΚΚ συχνάζει στο σπίτι της συγγενούς του Φ

16 Τα γεγονότα συνέβαλαν στην εξέγερση κατά του Α. Ο Β, έμπορος στην Κων/πολη, όπου οι Γιαννιώτες έμποροι υπήρξαν οι πρώτοι μύστες της Φιλικής Εταιρίας

[3 6]

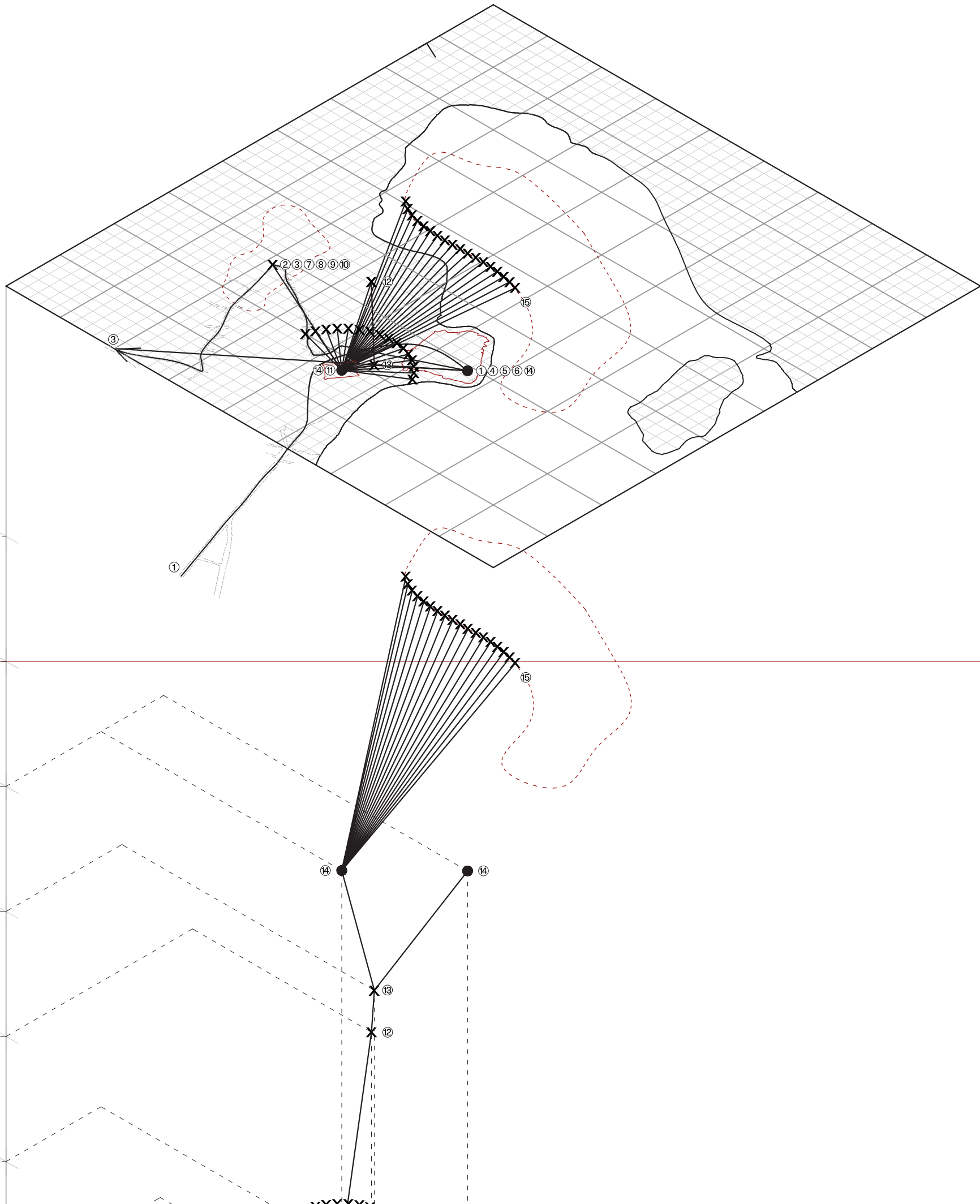
15 Οι 18 γυναίκες ρίχθηκαν στη λίμνη "φέρουσαι επί του τραχήλου των βαρείαν πέτρων". Μαζί πνίγεται και ο εκτελεστής της Φ

14 Ο Α περιμένει να ζητήσουν ικεσία. Οι 18 γυναίκες παραμένουν 20 μέρες στα Λιθαρίτσια

13 Οι 12ΔΣ ζητούν από τον Γ να ζητήσει χάρη από τον Α. Ο Γ αρνείται

12 Οι 12ΔΣ συναθροίζονται στο προεστείο

11 Η Φ, οι 5Σ και οι 11ο μεταφέρονται στα Λιθαρίτσια (Παλάτιον)

συντάξει λίστα με γυναίκες του "ελαφρού κόσμου"

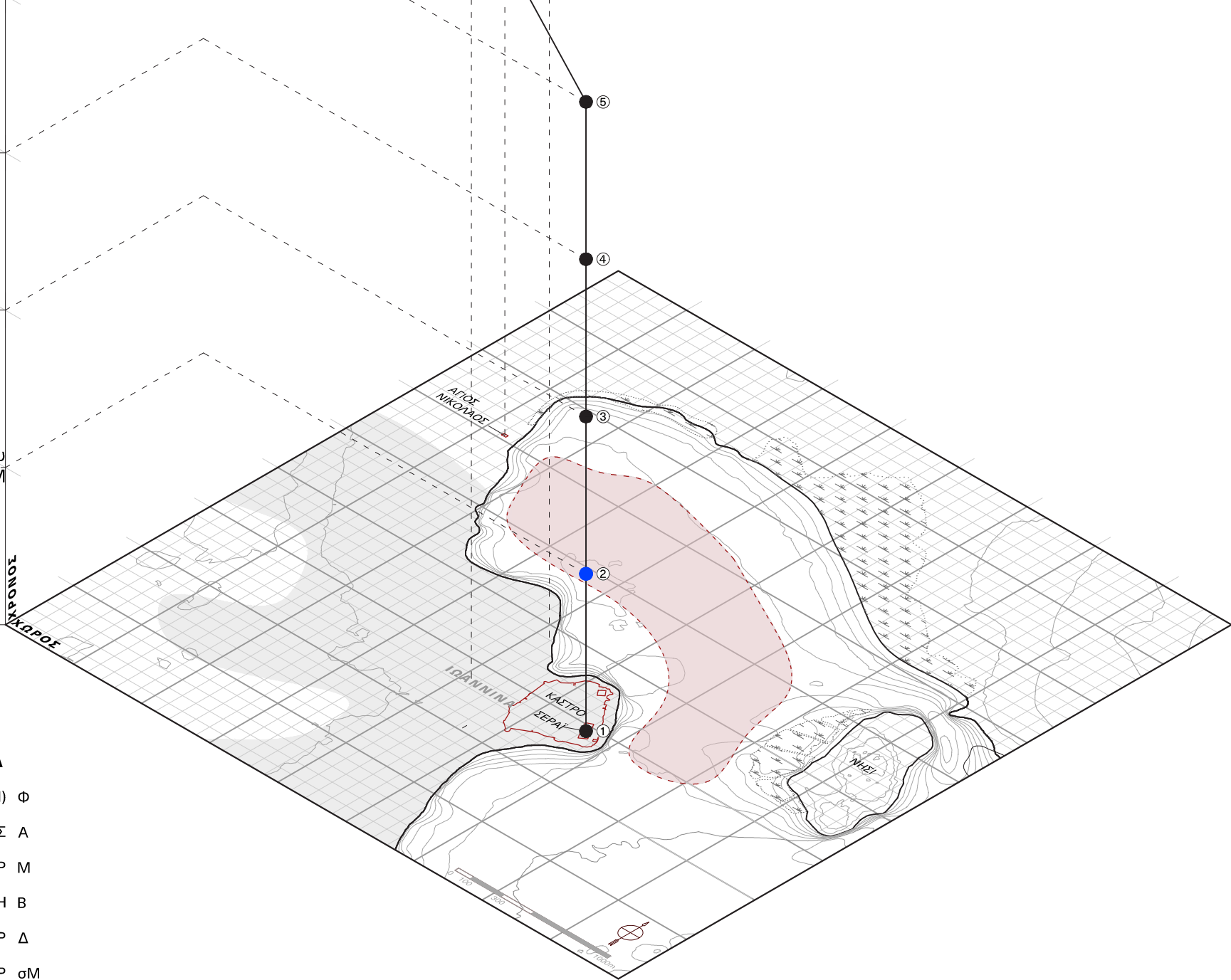
- ④

Η σΜ και η σΒ ζητάνε εκδίκηση
αλλιώς θα γυρίσουν στον πατέρα τους Ι
- ③

Η σΜ και η σΒ φεύγουν από το χαρέμι
- ②

Η Δ βλέπει στο χέρι της Φ το **δαχτυλίδι** που
ανήκε στην σΜ και το αναφέρει στην σΜ
- ①

Οι ανώτερης τάξης γυναίκες, η Φ, ο Μ και ο Β
βρίσκονται στο χαρέμι του σεραγιού καλεσμένοι σε γάμο

ΠΡΟΣΩΠΑ

- ΦΡΟΣΥΝΗ (20 ΕΤΩΝ) Φ
- ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ Α
- ΜΟΥΧΤΑΡ Μ
- ΒΕΛΗ Β
- ΔΟΥΛΑ ΤΗΣ ΣΥΖΥΓΟΥ ΤΟΥ ΜΟΥΧΤΑΡ Δ
- ΣΥΖΥΓΟΣ ΜΟΥΧΤΑΡ σΜ
- ΣΥΖΥΓΟΣ ΒΕΛΗ σΒ
- ΙΜΠΡΑΗΜ ΠΑΣΑΣ ΒΕΡΑΤΙΟΥ Ι
- ΤΑΧΙΡ ΑΒΑΖΗΣ Τ
- 16 ΓΥΝΑΙΚΕΣ 16Γ
- ΤΡΟΦΟΣ ΦΡΟΣΥΝΗΣ ΤΦ

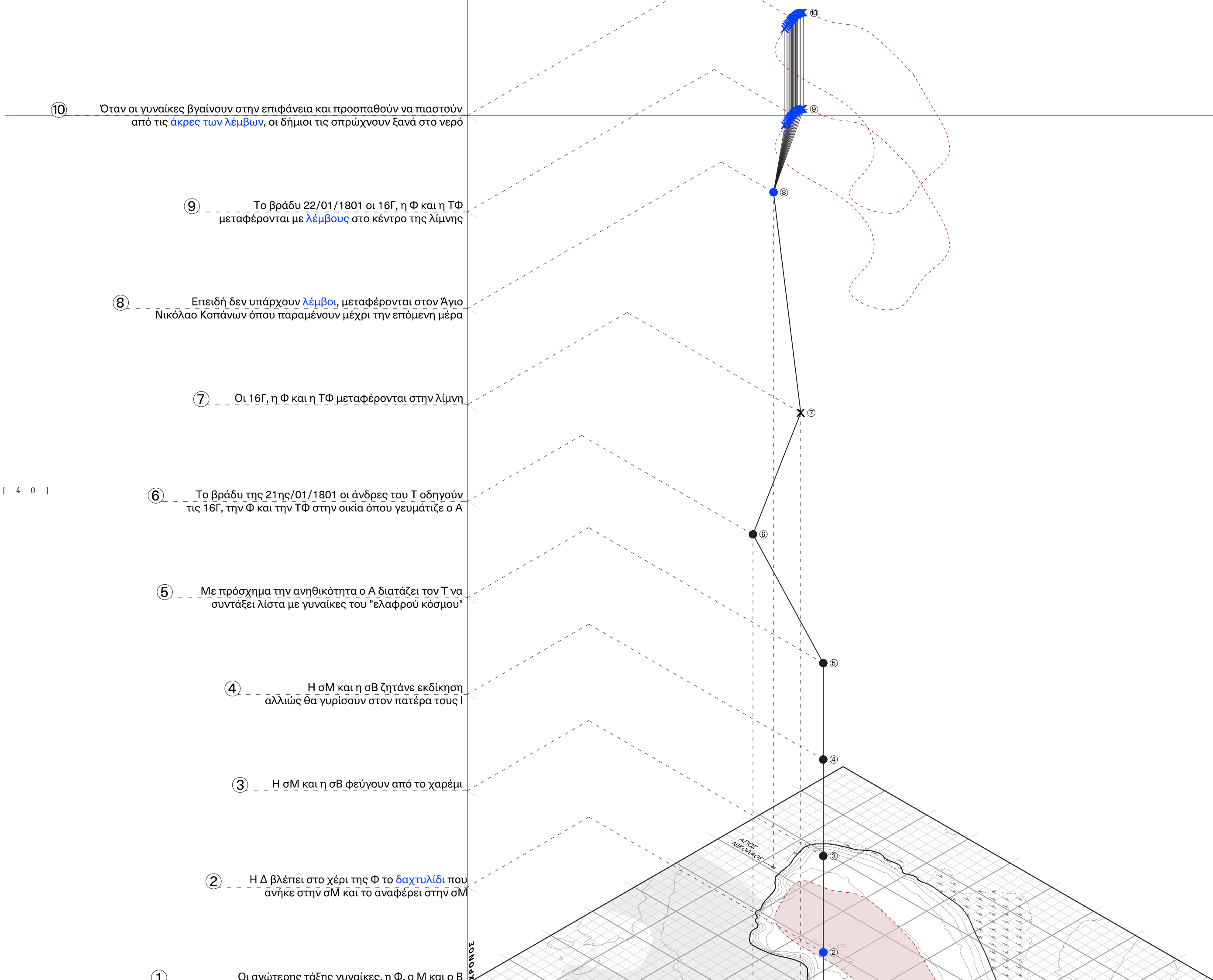
ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- ΚΑΛΑΜΙΩΝΑΣ
- ΙΣΟΨΕΙΣ/ΙΣΟΒΑΘΕΙΣ
- ΠΡΟΒΟΛΗ ΣΤΑ ΕΠΙΠΕΔΑ
- ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΣΗΜΕΙΩΝ/ΣΤΙΓΜΩΝ
- ΠΙΘΑΝΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΠΟΘΕΣΙΑΣ
- ΣΗΜΕΙΟ ΜΕ ΑΓΝΩΣΤΗ ΑΚΡΙΒΗ ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ
- ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ ΟΠΟΥ ΕΝΤΟΠΙΖΕΤΑΙ ΥΛΙΚΟ Ή ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ή
- ΣΗΜΕΙΟ ΜΕ ΓΝΩΣΤΗ ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ

Σελίδες εκ της ιστορίας των Ιωαννίνων
Σπ. Π. Λάμπρου, στο Νέος Ελληνομνήμων, τόμος 21ος, τεύχος Α,
Αθήνα, 1927. σσ 350-353.

Αναφερόμενες πηγές

Αριστοτέλη Βαλαωρίτη, "Η Κυρά Φροσύνη. Ποίημα εις τέσσαρα άσματα διηρημένον", 1859
Αλέξανδρου Ραγκαβή, "Φροσύνη", 1837
Δ. Βερναρδάκης, "Ευφροσύνη", 1876

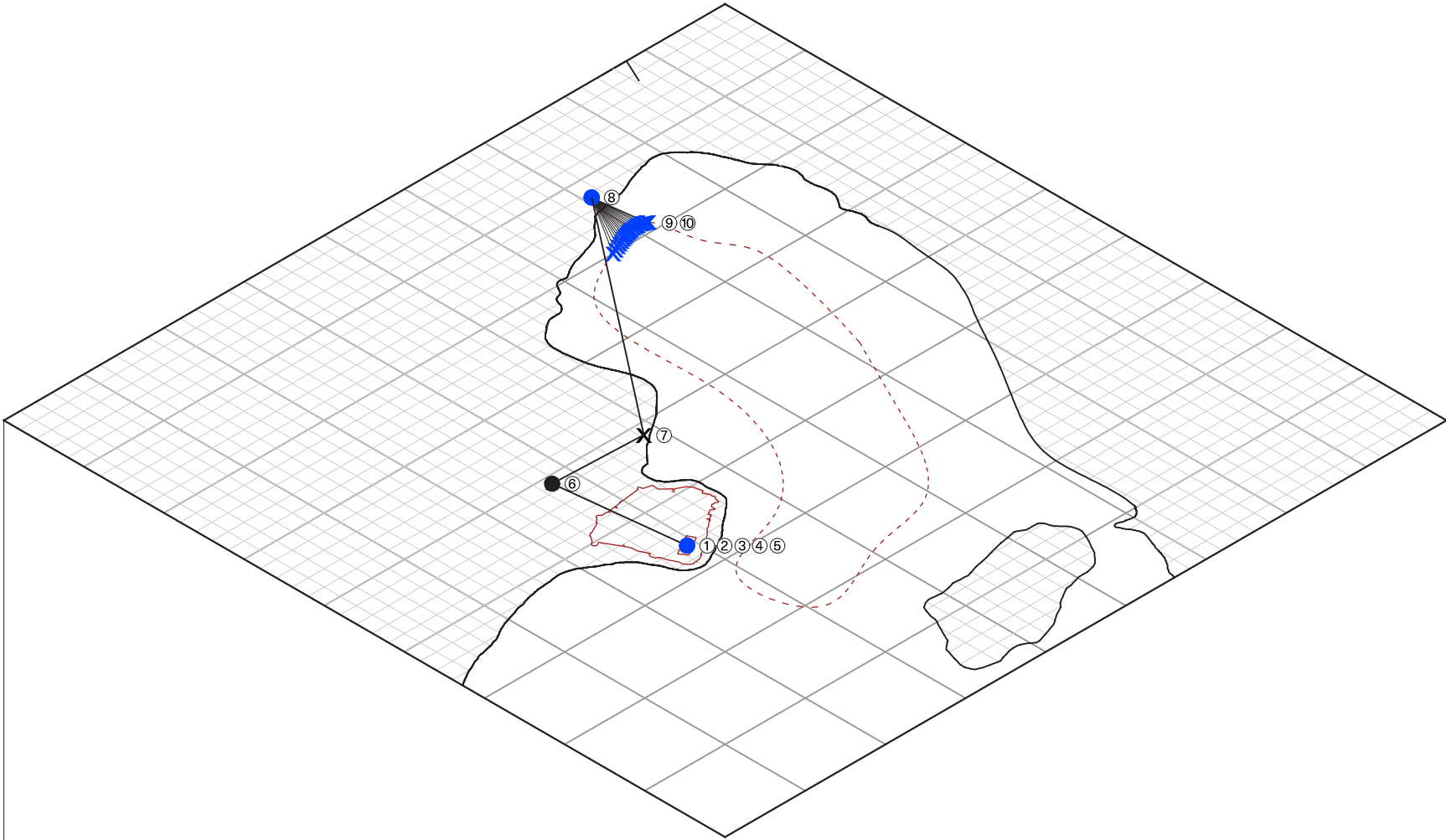

[4 0]

[4 1]

[4 2]

[4 3]

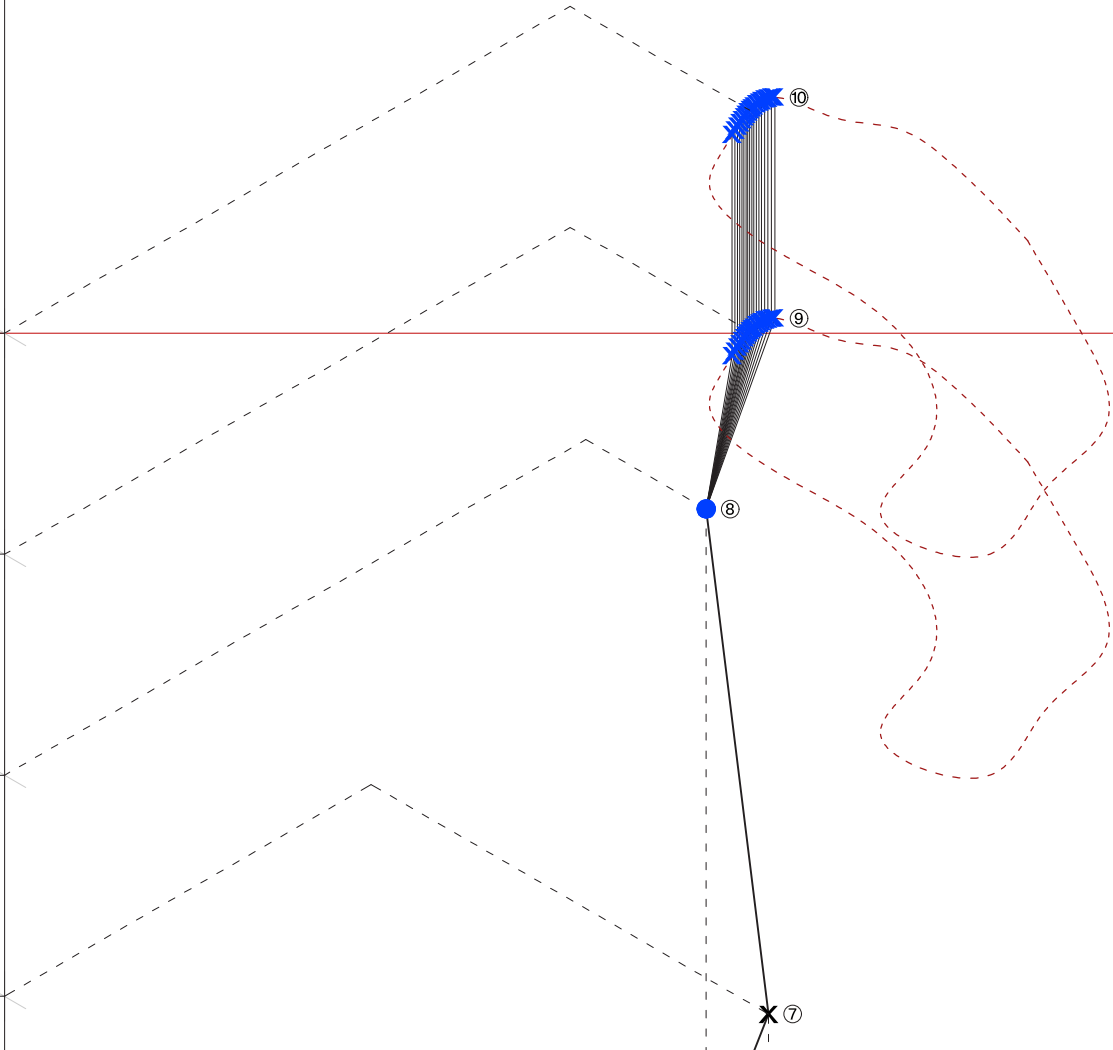

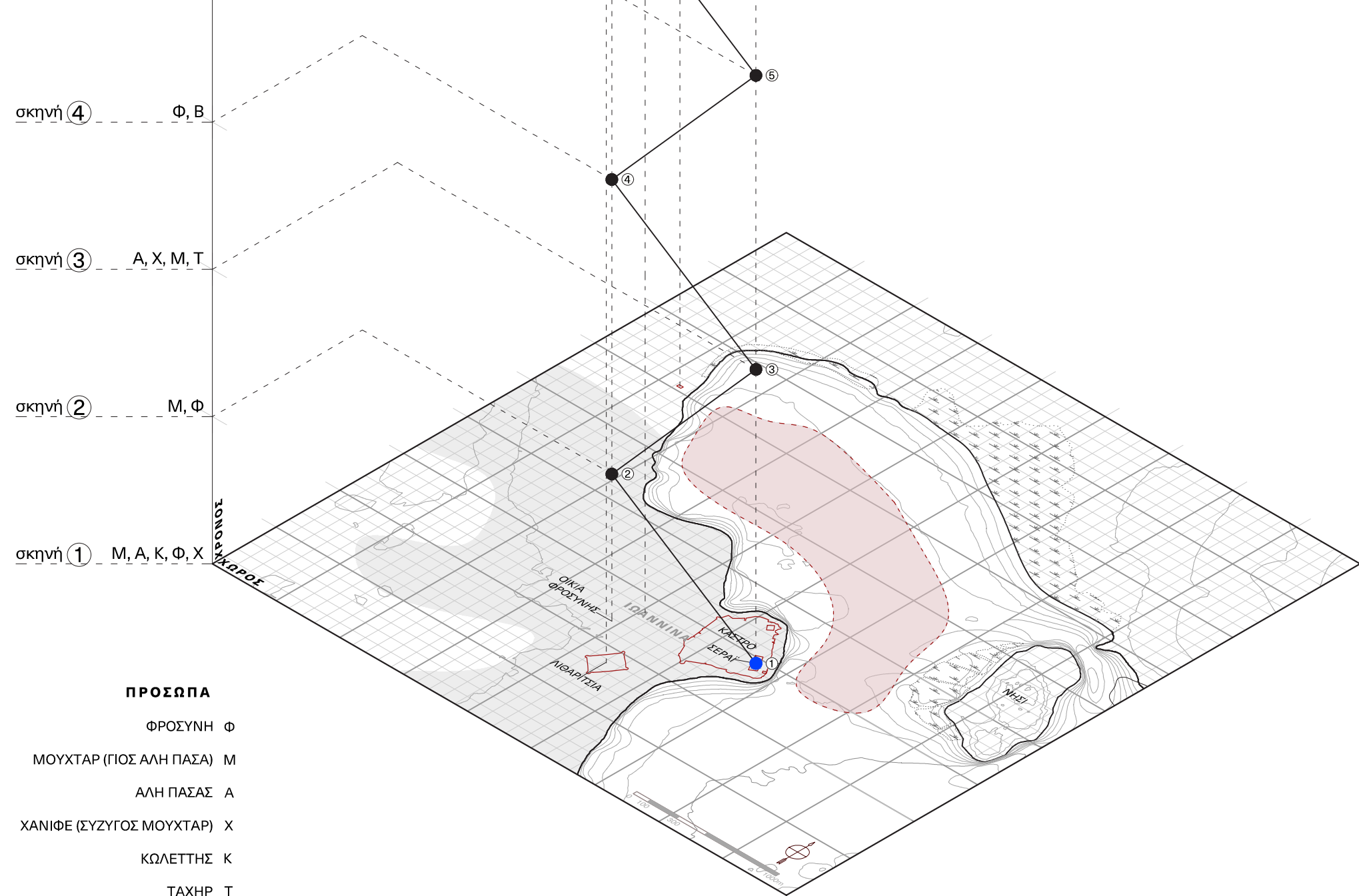
10 Όταν οι γυναίκες βγαίνουν στην επιφάνεια και προσπαθούν να πιαστούν από τις άκρες των λέμβων, οι δήμιοι τις σπρώχνουν ξανά στο νερό

9 Το βράδυ 22/01/1801 οι 16Γ, η Φ και η ΤΦ μεταφέρονται με λέμβους στο κέντρο της λίμνης

8 Επειδή δεν υπάρχουν λέμβοι, μεταφέρονται στον Άγιο Νικόλαο Κοπάνων όπου παραμένουν μέχρι την επόμενη μέρα

7 Οι 16Γ, η Φ και η ΤΦ μεταφέρονται στην λίμνη

ΠΡΟΣΩΠΑ

- ΦΡΟΣΥΝΗ Φ
- ΜΟΥΧΤΑΡ (ΓΙΟΣ ΑΛΗ ΠΑΣΑ) Μ
- ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ Α
- ΧΑΝΙΦΕ (ΣΥΖΥΓΟΣ ΜΟΥΧΤΑΡ) Χ
- ΚΩΛΕΤΤΗΣ Κ
- ΤΑΧΗΡ Τ
- ΒΑΓΙΑ ΧΡΥΣΑ Β
- 17 ΓΥΝΑΙΚΕΣ 17Γ
- ΚΑΠΕΤΑΝΑΙΟΙ ΚΠ
- ΒΗΛΑΡΑΣ Β
- ΣΠΥΡΟΣ Σ
- ΠΑΤΕΡ π

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- ΚΑΛΑΜΙΩΝΑΣ
- ΙΣΟΨΕΙΣ/ΙΣΟΒΑΘΕΙΣ
- ΠΡΟΒΟΛΗ ΣΤΑ ΕΠΙΠΕΔΑ
- ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΣΗΜΕΙΩΝ/ΣΤΙΓΜΩΝ
- ΠΙΘΑΝΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΠΟΘΕΣΙΑΣ
- ΣΗΜΕΙΟ ΜΕ ΑΓΝΩΣΤΗ ΑΚΡΙΒΗ ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ
- ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ ΟΠΟΥ ΕΝΤΟΠΙΖΕΤΑΙ ΥΛΙΚΟ Ή ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ
- ΣΗΜΕΙΟ ΜΕ ΓΝΩΣΤΗ ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ

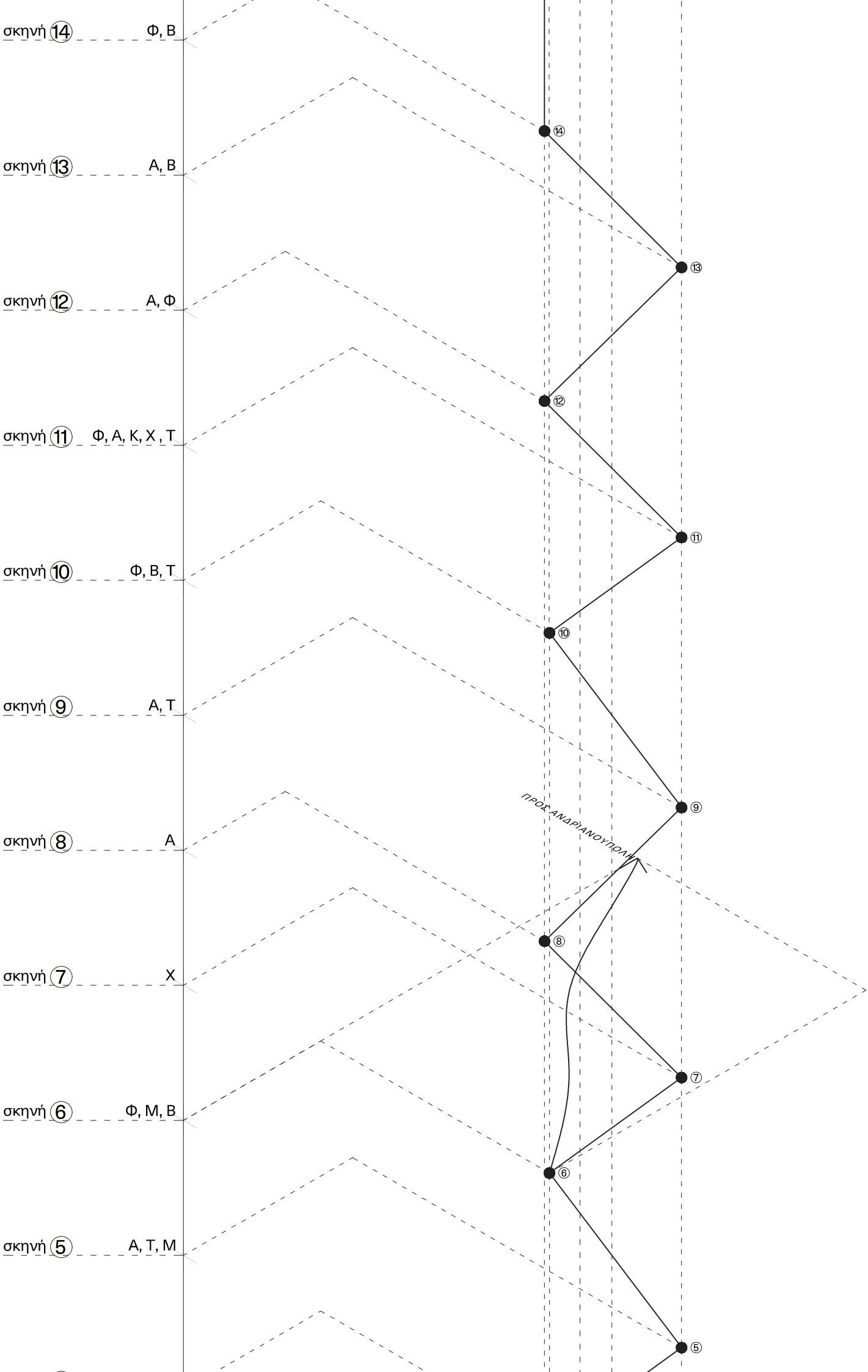
Η λίμνη των στεναγμών
σκηνοθεσία, σενάριο: Γρηγόρης Γρηγορίου, 1960

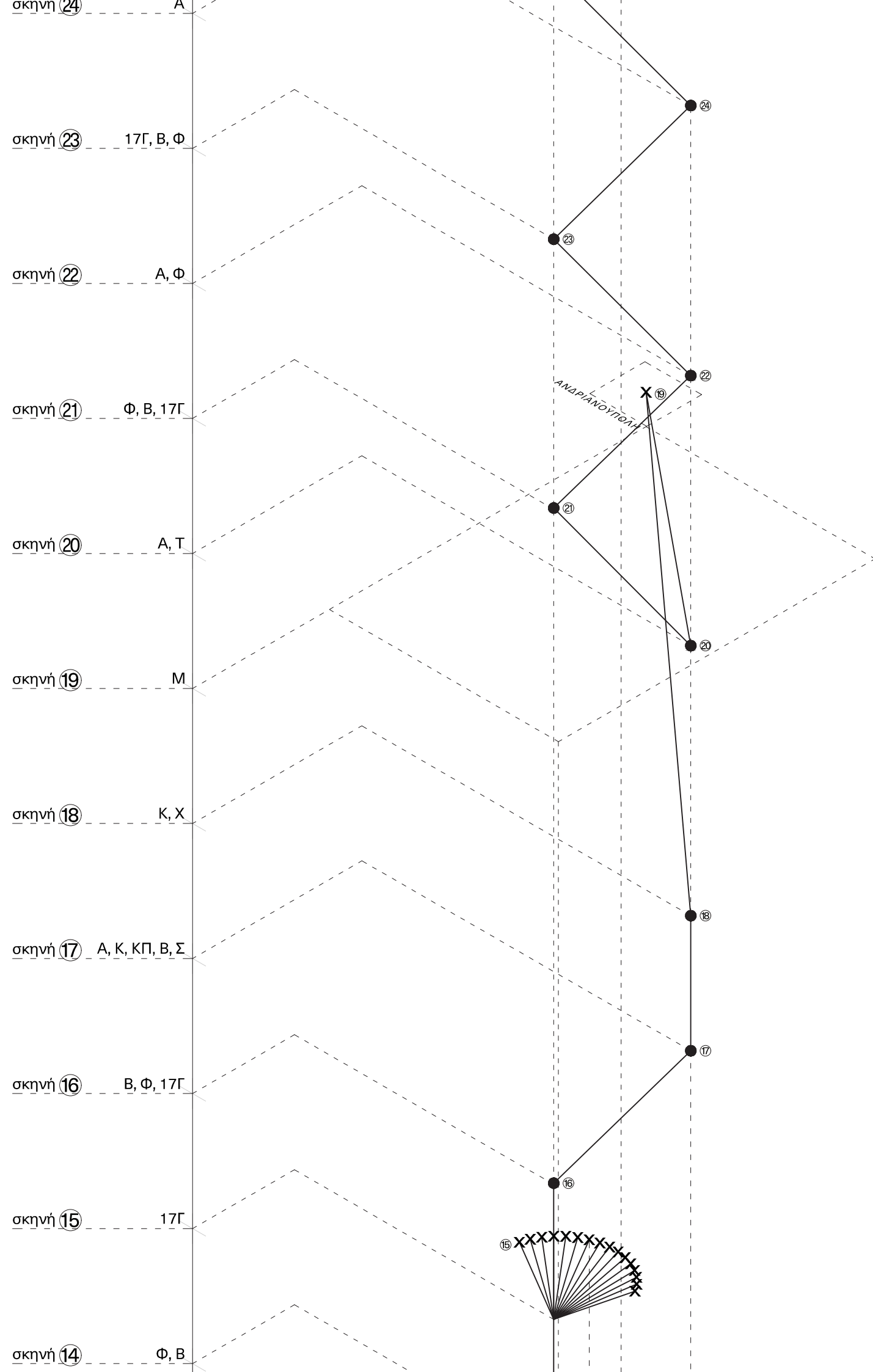
Αναφερόμενες πηγές

Αριστοτέλη Βαλαωρίτη, "Η Κυρά Φροσύνη. Ποίημα εις τέσσαρα άσματα διηρημένον", 1859

[4 6]

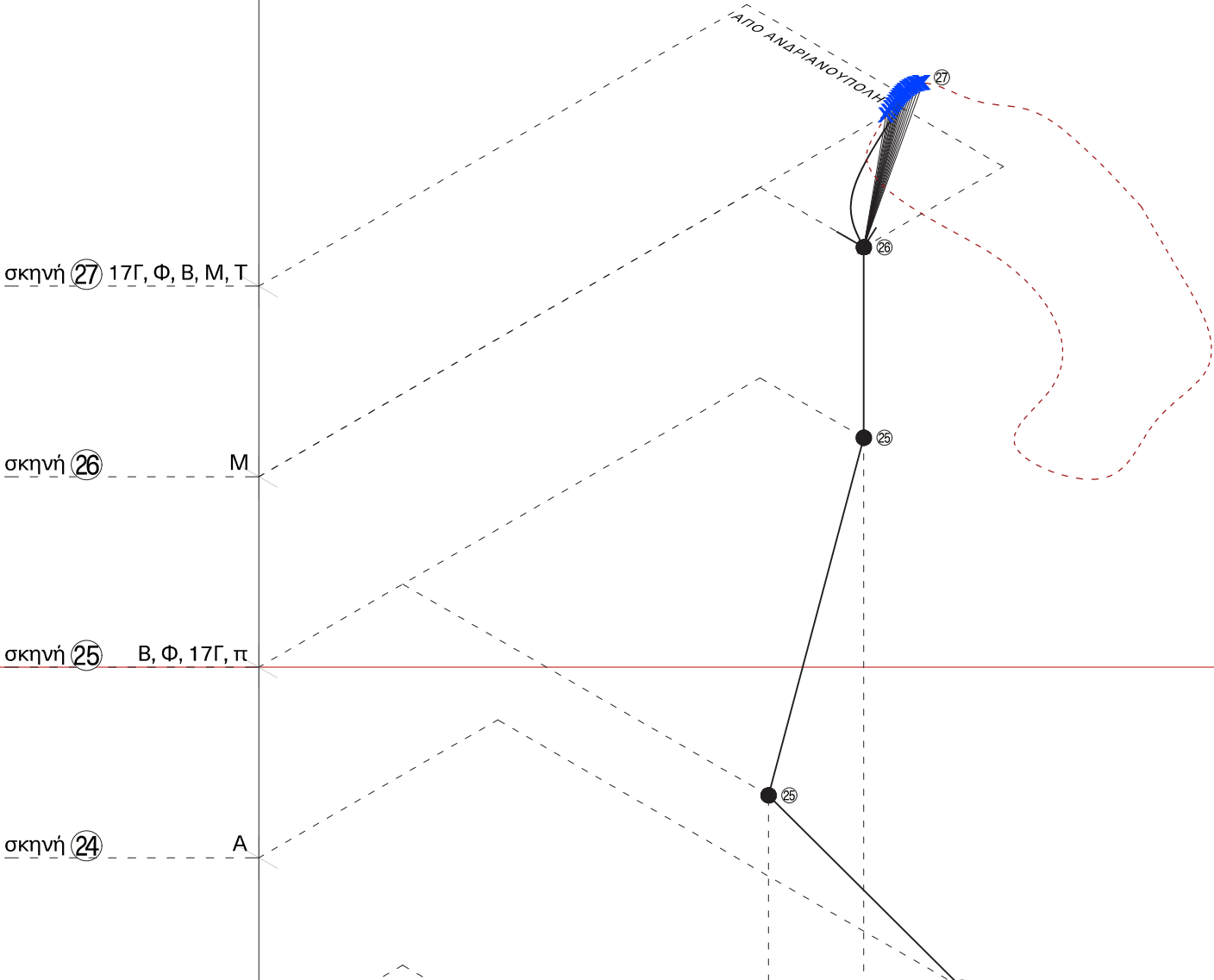
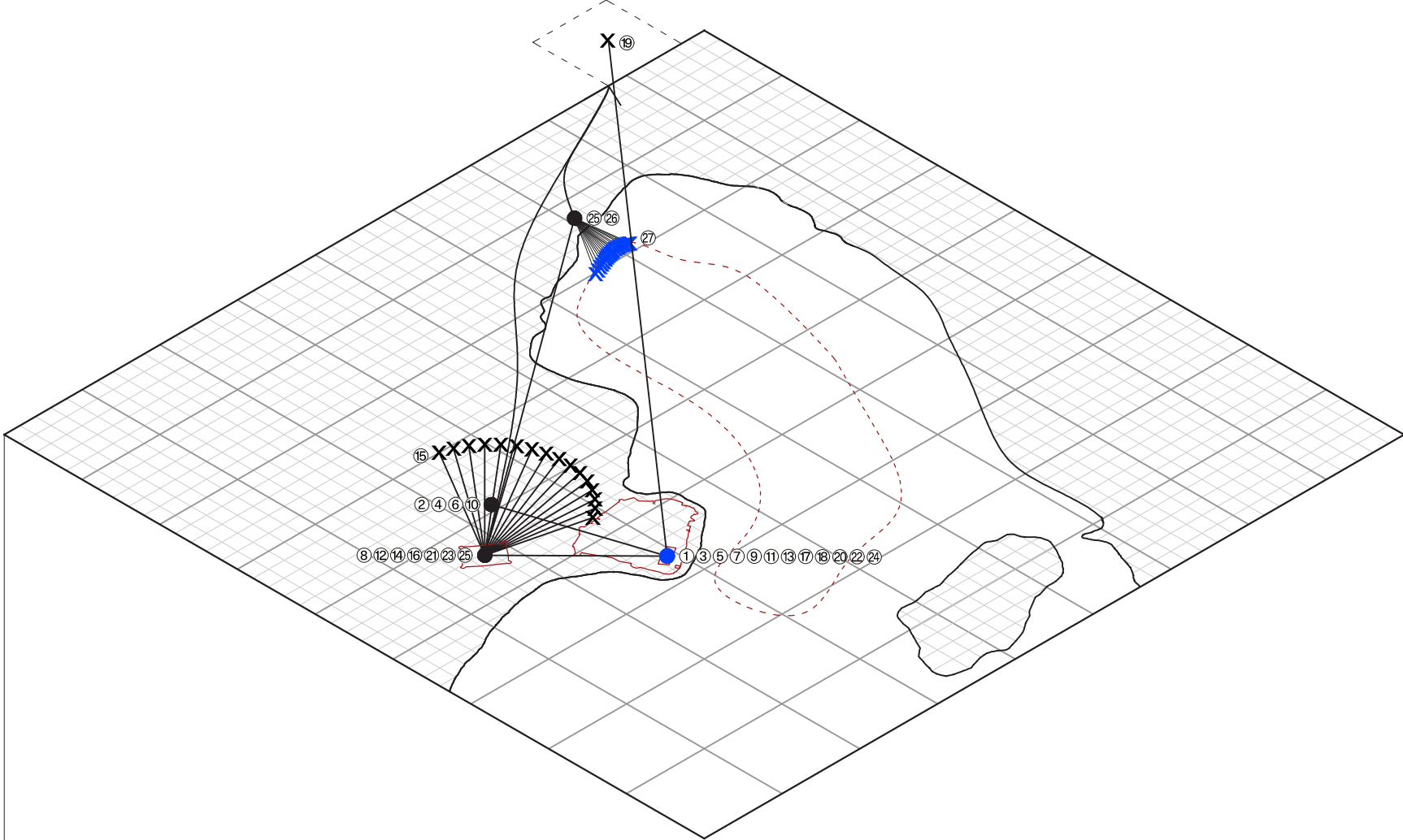
[4 7]

[5 0]

[5 1]

⑤ Ο Α συλλαμβάνει την Φ στο σπίτι της και τις 16 γυναίκες

④ Ο Α στέλνει τον Μ σε εκστρατεία στην Ανδριανούπολη

③ Η Π ζητά ηθική αποκατάσταση από τον Α

② Η Π βλέπει το **δαχτυλίδι** στον κοσμηματοπώλη

① Η Φ γνωρίζει τον Μ σε γειτονικό της σπίτι

ΠΡΟΣΩΠΑ

ΦΡΟΣΥΝΗ (28 ΕΤΩΝ) Φ

ΜΟΥΧΤΑΡ (ΓΙΟΣ ΑΛΗ ΠΑΣΑ - 32 ΕΤΩΝ) Μ

ΓΑΒΡΙΗΛ ΓΚΑΓΚΑΣ (ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ)

ΒΑΓΙΑ ΧΡΥΣΑ Β

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ Α

ΠΑΣΟΥ (ΣΥΖΥΓΟΣ ΜΟΥΧΤΑΡ) Π

16 ΓΥΝΑΙΚΕΣ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΚΑΛΑΜΙΩΝΑΣ

ΙΣΟΨΕΙΣ/ΙΣΟΒΑΘΕΙΣ —

ΠΡΟΒΟΛΗ ΣΤΑ ΕΠΙΠΕΔΑ - -

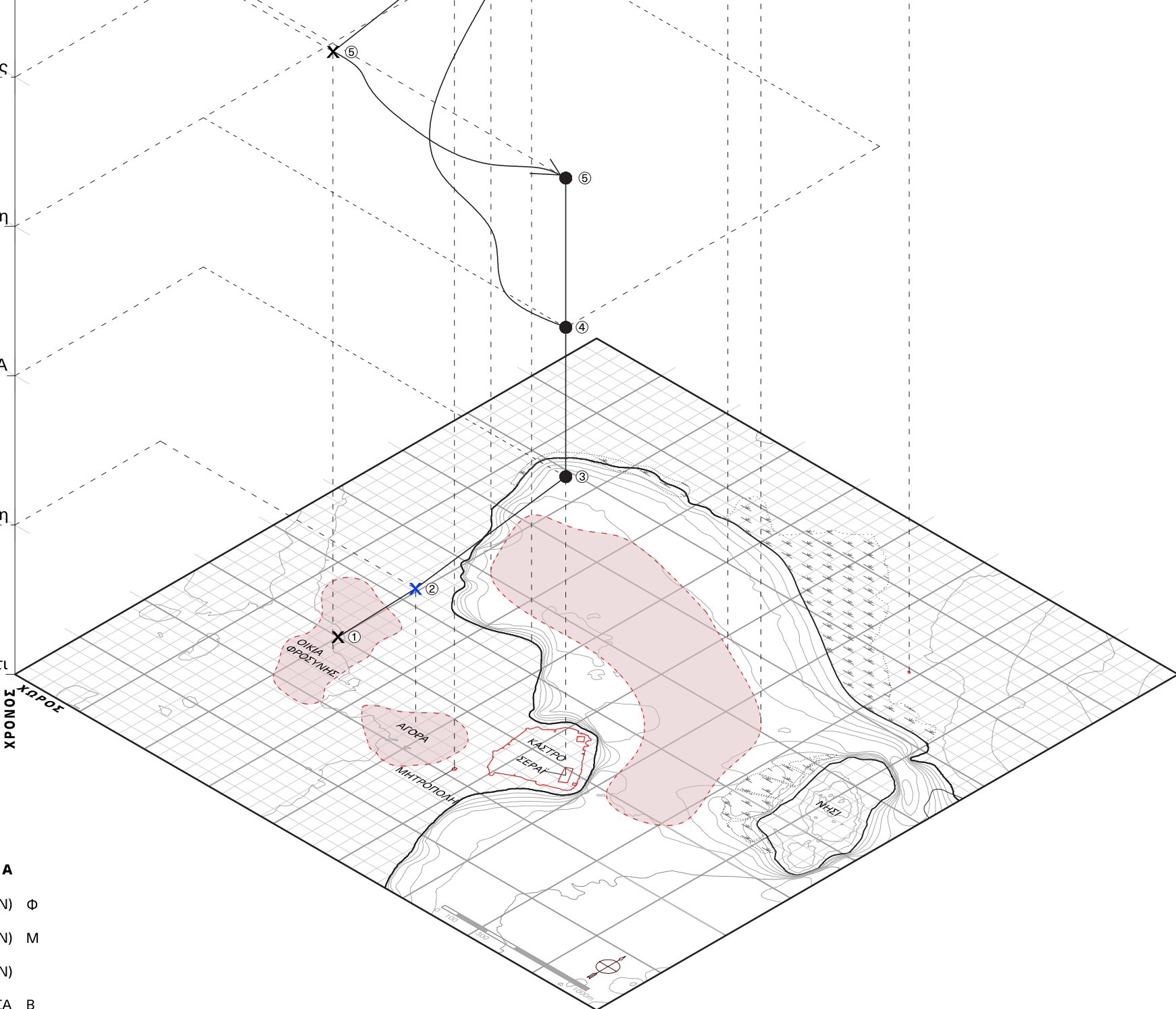
ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΣΗΜΕΙΩΝ/ΣΤΙΓΜΩΝ —

ΠΙΘΑΝΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΠΟΘΕΣΙΑΣ

ΣΗΜΕΙΟ ΜΕ ΑΓΝΩΣΤΗ ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ **X**

ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ ΟΠΟΥ ΕΝΤΟΠΙΖΕΤΑΙ ΥΛΙΚΟ Ή ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ X ή ●

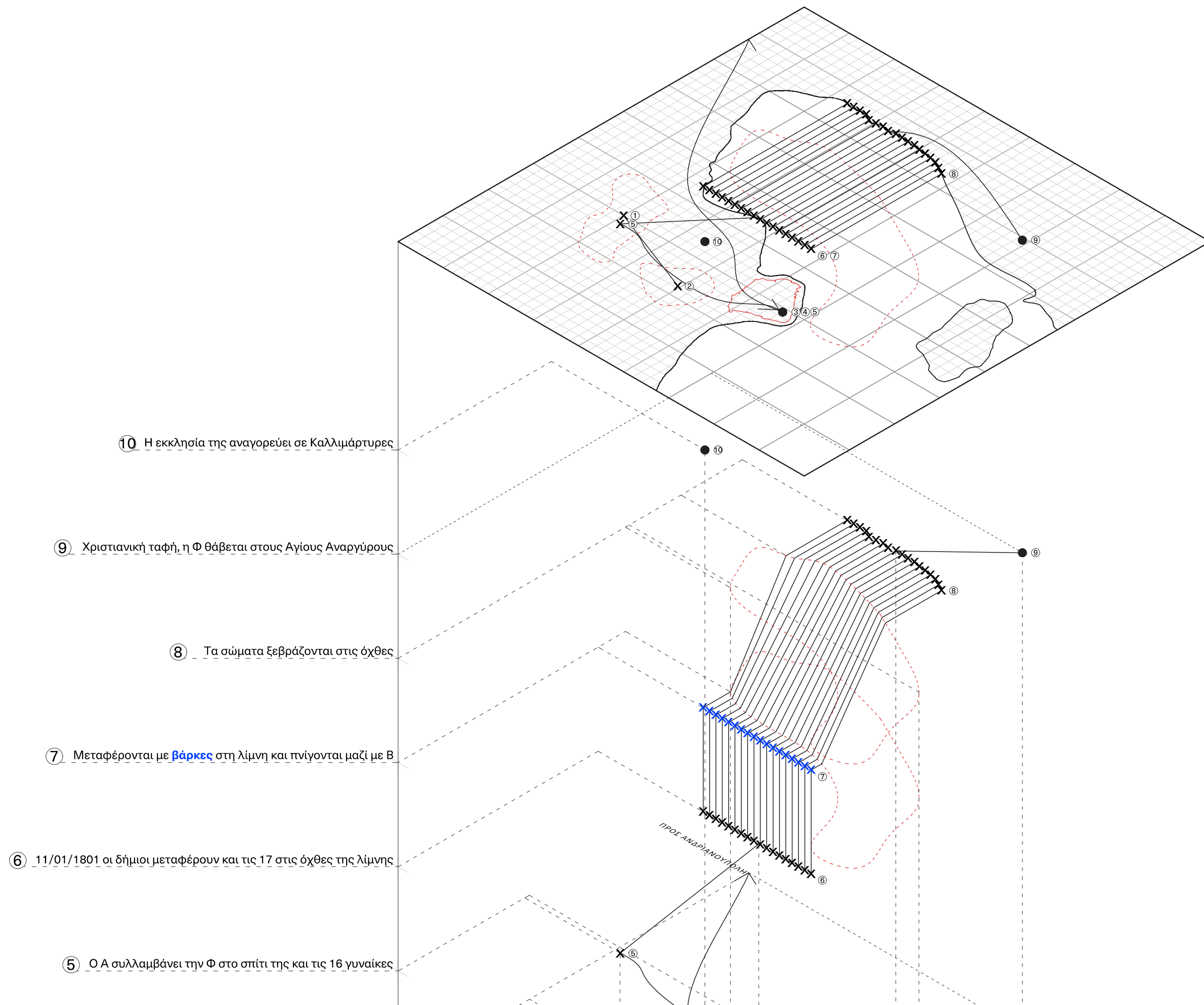
ΣΗΜΕΙΟ ΜΕ ΓΝΩΣΤΗ ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ ●

Αλή Πασάς. Κυρά Βασιλική. Κυρά Φροσύνη.
Φώτης Ραπακούσης, Μουσειακό Συγκρότημα Νήσου Ιωαννίνων,
Ιωάννινα, 2012, σσ. 38-45.

Αναφερόμενες πηγές

Διηγήσεις του γάλλου πρόξενου Φρανσουά Πουκεβίλ
Αριστοτέλη Βαλαωρίτη, "Η Κυρά Φροσύνη. Ποίημα εις τέσσαρα άσματα διηρημένον", 1859
Αλέξανδρου Ραγκαβή, "Φροσύνη", 1837
Σωτήρη Σκίττη, "Κυρά Φροσύνη", 1929

[τα τεκμήρια]

Μέσα από την χαρτογραφική ανάλυση και από την μελέτη του λόγου προκύπτουν χαρακτηριστικές αναφορές σε υλικότητες και αντικείμενα τα οποία διαδραματίζουν περισσότερο ή λιγότερο σημαντικούς ρόλους στην εξέλιξη της κάθε αφήγησης. Τα στοιχεία αυτά αποτελούν τεκμήρια που συνδέουν ή διαφοροποιούν τις πολλαπλές εκδοχές δημιουργώντας γενεαλογίες του λόγου. Χρησιμοποιήθηκαν είτε συνδυαστικά, είτε επιμέρους, σε ανασυνθέσεις του λόγου με υλική υπόσταση. Τα νέα αντικείμενα, αποτελούν νέα τεκμήρια που φέρνουν στην επιφάνεια τα παλαιά, με μία παρατηρητική και διερευνητική οπτική ανάσυρσης του λόγου, έχοντας πάντα στο κέντρο τους την έμφυλη υπόσταση του συμβάντος και των μετέπειτα αφηγήσεών του.

υλικά ή/και αντικείμενα / δέρμα, χρυσή κλωστή, πέτρα και τάξη

Προερχόμενη από αρχοντική ελληνική οικογένεια, καθώς ο σύζυγός της ήταν έμπορος στην Βενετία και ο θείος της τελούσε Μητροπολίτης Ιωαννίνων, η Φροσύνη έγινε πρώτα το κατάλληλο θύμα προς παραδεισυσμό από την οθωμανικές αρχές και έπειτα εργαλείο προπαγάνδας από το ανερχόμενο ελληνικό εθνικό κίνημα. Οι υπόλοιπες γυναίκες αναφέρονται σε λίγες πηγές ονομαστικά, ενώ χαρακτηριστικό είναι πως ο αριθμός των θυμάτων διαφέρει σε κάθε εκδοχή. Ταυτόχρονα, από κάποιες πηγές αναφέρεται πως ανάμεσά τους βρίσκονταν και οθωμανές, όχι μόνο ελληνίδες. Δεν καθίσταται και οι 18 άξιες των ίδιων “επιτύμβιων στηλών”, αλλά και οι 18 είναι άξιες της ίδιας τιμωρίας, αφού έχουν ένα δικάσιμο κοινό, το φύλο τους.

Η ιστορία αυτή αφορά πρωτίστως την γυναικεία (ή θηλυκή) παρουσία στον χώρο και την κοινωνία της πόλης. Γιατί όμως έγινε μόνο μία παράσταση και όχι 18; Η απάντηση βρίσκεται στην τάξη, την φυλή και τη θρησκεία της πρωταγωνίστριας και στο μέγεθος του “εγκληματός” της.

Για την διακόσμηση των παραδοσιακών στολών, συγκεκριμένα των επίσημων στολών των γυναικών, το ύφασμα κεντάται με χρυσοκλωστή. Το χρυσό αποτελούσε ταυτόχρονα ένδειξη της αρχοντικής καταγωγής. Ένα ακόμη χαρακτηριστικό των επίσημων παραδοσιακών στολών των γυναικών των πλούσιων οικογενειών της πόλης ήταν το φέσι, άπο όπου ήταν κρεμασμένη μία φούντα. Αντίστοιχα, οι γυναίκες των χαμηλότερων τάξεων φορούσαν το μαντήλι.

το νέο τεκμήριο / δερμάτινο μαντήλι

Στο στοιχείο του δερμάτινου σακιού και προστίθεται η πληροφορία πως οι γυναίκες πνίγηκαν με μία πέτρα δεμένη στο λαιμό τους. Από τη σύνθεση των τριών υλικών προκύπτει ένα μαύρο δερμάτινο μαντήλι κεφαλής, με 18 τρύπες, στις οποίες κεντήθηκε χρυσοκλωστή, και μία πέτρα που κρέμεται μπροστά από το πρόσωπο. Το άβολο αυτό μαντήλι που τυλίγεται σφιχτά πίσω από το κεφάλι, είναι κεντημένο συνεχόμενα με 18 αλληλένδετους κόμπους. Η πέτρα κινείται ταυτόχρονα με κάθε κίνηση του κεφαλιού εμποδίζοντας το άτομο που το φοράει στην ομιλία και την όραση.

“[...] Και αι 18 ερρίφθησαν στην λίμνη. φέρουσες επί του τραχήλου των βαρείαν πέτραν, και εγένοντο βορά των ιχθύων και εγγέλεων και καραβίδων, τα οποία έπαυσαν να ήναι βορά των ανθρώπων επί πολλά έτη [...]”

μαντήλι κεφαλής: δερματίνη, χρυσοκλωστή, πέτρα, 144 x 72 x 72 εκ.

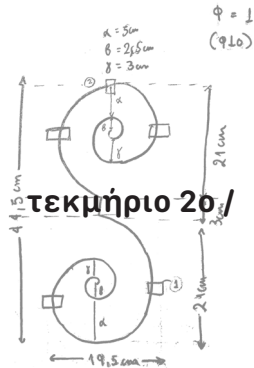

[6 0]

[6 1]

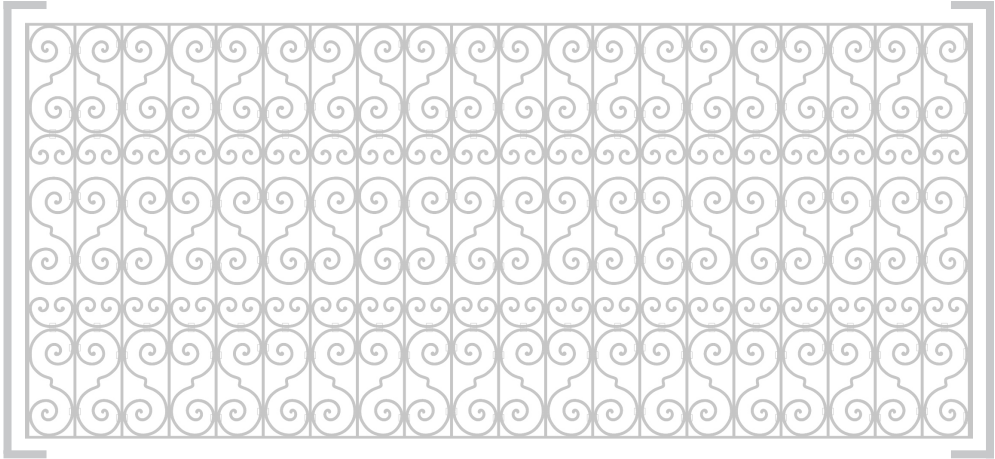
τεκμήριο 2ο/3ο

ελάχιστη σανίδα σωτηρίας: ξύλο πεύκου, χάραξη σε laser, 14 x 30 x 2 εκ.

υλικά ή/και αντικείμενα / **βάρκα και τάφος**

Οι 18 γυναίκες μεταφέρθηκαν με καϊκια από την στεριά, στην μέση της λίμνης όπου και ρίχθηκαν δεμένες για να πνιγούν. Κάποιες πηγές αναφέρουν πως ο πνιγμός έγινε τα ξημερώματα καθώς οι βαρκάρηδες περίμεναν το βράδυ την γραπτή εντολή του Αλή Πασά, όπου θα διέταζε ρητά τους φόνους. Μπορεί ο Αλή Πασάς να μην είναι ο δια χειρός δολοφόνος, είναι όμως ο εντολοδόχος του φόνου. Εξάλλου λέγεται πως συνέλαβε την Φροσύνη αυτοπροσώπως στο σπίτι της.

Ο τάφος του σώματος του Αλή Πασά βρίσκεται στην ανατολική ακρόπολη Ιτς Καλέ του κάστρου των Ιωαννίνων. Περιβάλλεται από ένα σιδερένιο κιγκλίδωμα το οποίο είναι κοσμημένο με γυριστό σίδερο, σε μία πολύ χαρακτηριστική μορφή. Η μορφή αυτή βρίσκεται διάσπαρτη στην πόλη κοσμώντας πολλά κτίρια. Λειτουργεί σαν δυνητικά σαν σύμβολό της πόλης αλλά και σαν σύμβολο του θύτη.

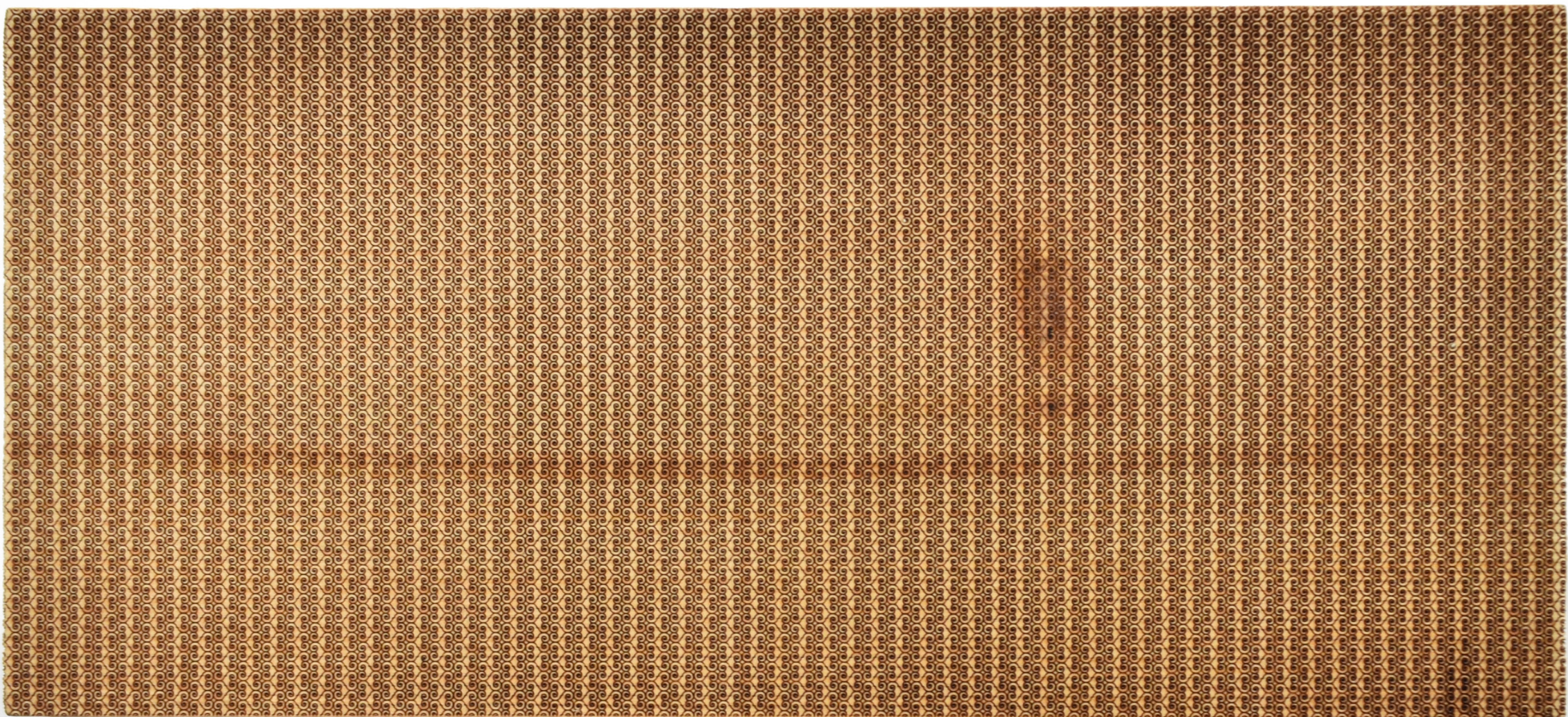
Τα καϊκια της λίμνης κατασκευάζονταν παραδοσιακά στο νησί συνήθως από τους ίδιους τους ψαράδες. Συγκεκριμένα το πέτσωμα κατασκευαζόταν από ξύλο ερυθρής πεύκης ή ρόμππολο, τα οποίο βρισκόταν σε αφθονία στο νησί. Σε κάθε πλευρά τοποθετούνταν τέσσερα σανίδια (μαδέρια) μήκους 3 μέτρων, πλάτους 30 εκατοστών και πάχους 2 εκατοστών. Το πέτσωμα είναι το εξωτερικό περίβλημα του καϊκιού. Μπορούμε να φανταστούμε πως κάποιιο άτομο που πνίγεται θα κρατούσε την άκρη του σε μία προσπάθεια να σωθεί.

το νέο τεκμήριο / **ελάχιστη σανίδα σωτηρίας**

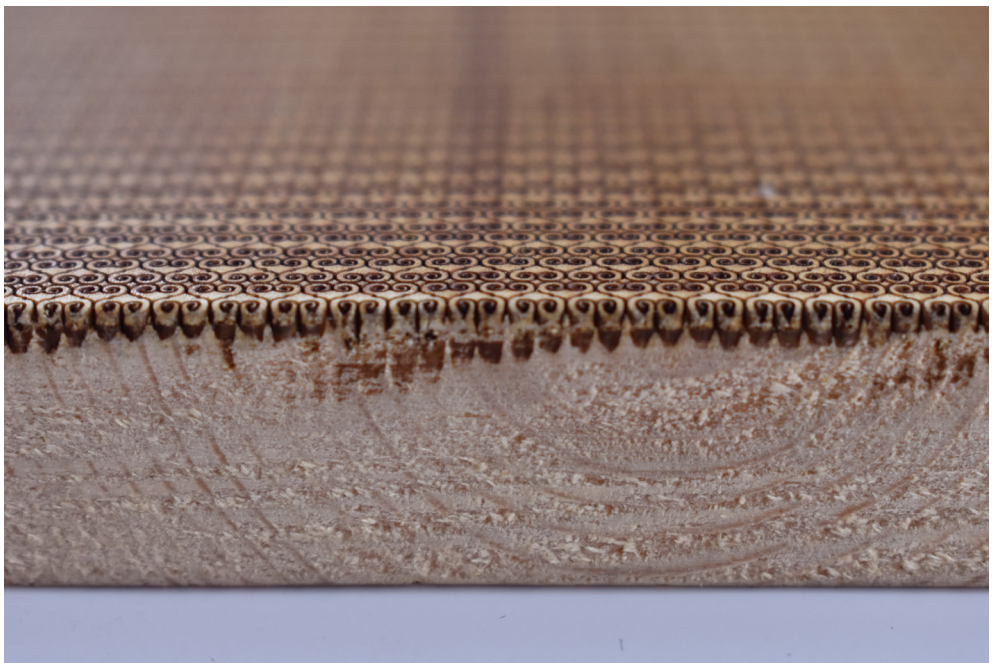
Η ελάχιστη σανίδα σωτηρίας έχει μήκος ίσο με δύο γυναικείες παλάμες, πλάτος 30 εκ. και πάχος 2 εκ. Το σύμβολο αυτό επαναλαμβάνεται και δημιουργεί ένα δυσνόητο pattern, χαραγμένο με laser πάνω στο ξύλο πεύκης, το οποίο είναι εμφανές μόνο από πολύ κοντινή απόσταση. Η μυρωδιά του καμμένου πεύκου είναι έντονη και ενοχλητική σε πολλή κοντινή επαφή. Η ελάχιστη σανίδα σωτηρίας είναι μία **απέλπιδα προσπάθεια αποφυγής του θανάτου**, ενώ το θύμα αντικρίζει συνεχώς το σύμβολο του θύτη.

ελάχιστη σανίδα σωτηρίας: ξύλο πεύκου, χάραξη σε laser, 14 x 30 x 2 εκ.

Κλίμακα 1:1

τεκμήριο 3ο / ζάχαρη, νερό, πλέξιγκλας, ακρυλικό και χαρτόνι. 15 x 15 x 10εκ.

υλικά ή/και αντικείμενα / ζάχαρη στη λίμνη

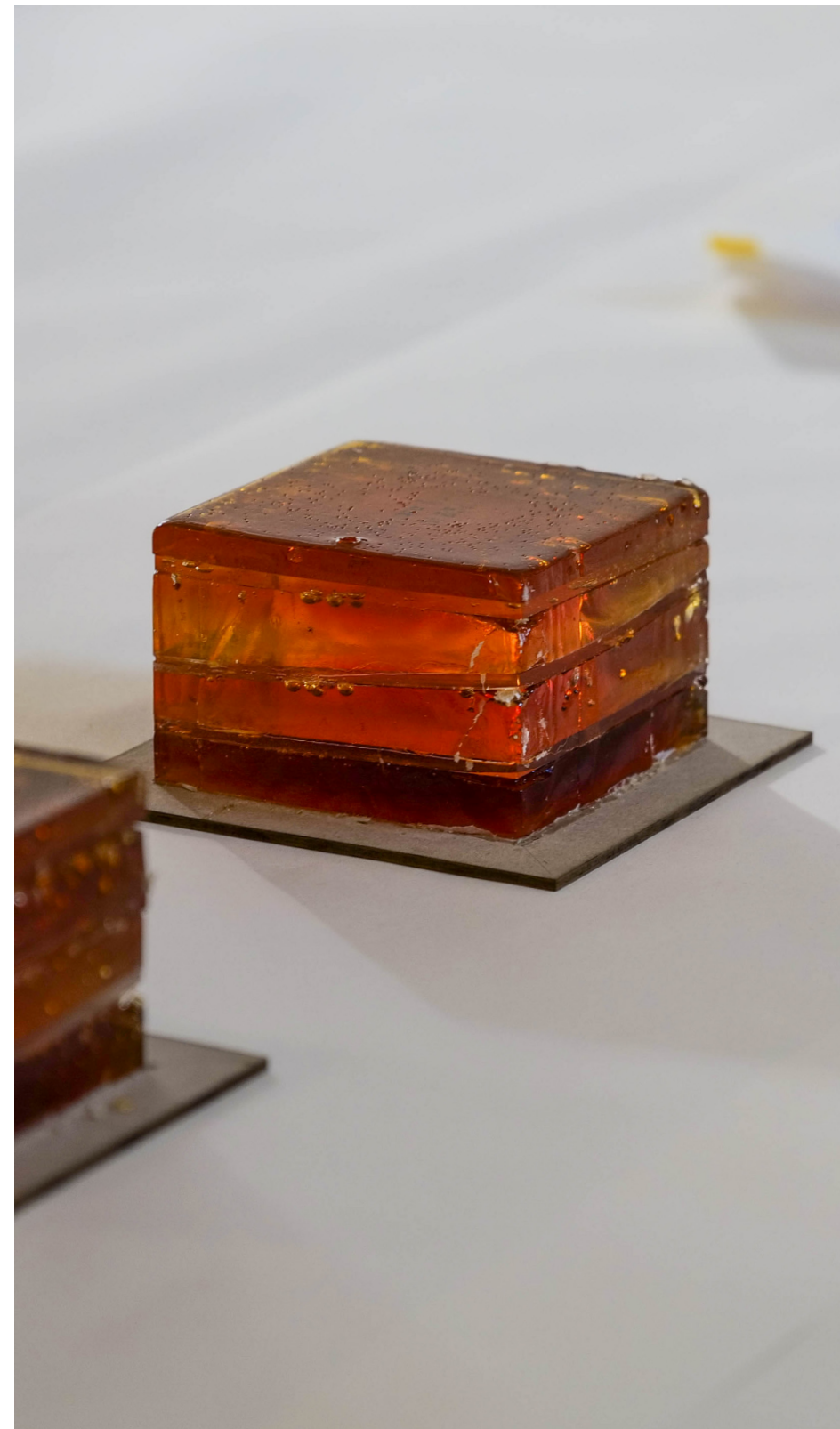
Η Φροσύνη από ένα ιστορικό, σχεδόν μυθικό, πρόσωπο έχει μετατραπεί στην ύστατη γυναικεία παράσταση που φέρεται μεταίωρη στον χώρο της πόλης των Ιωαννίνων. Τόσο έντονη η παρουσία της, ώστε η ίδια αρχικά ταυτίστηκε τραγικά, έπειτα μετουσιώθηκε μνημειακά και τέλος ονοματοδότησε συμβολικά το σημαντικότερο φυσικό στοιχείο της πόλης, τη λίμνη με το νησί της, το οποίο είναι γνωστό και με το όνομα Νησί της Φροσύνης. Εξάλλου, η λίμνη αποτέλεσε τον τόπο θανάτου της. Ένα γνωστό λαϊκό ποίημα λέει:

[...]
Χίλια καντάρια ζάχαρη, να ρήχνανε 'ς τη λίμνη,
για να γλυκάνη το νερό να πιεί η κυρά Φροσύνη.
[...]

Πρόκειται για μία συλλογική επιθυμία εξιλέωσης και εξαγνισμού.

το νέο τεκμήριο / καραμέλα και λόγος

Το τρίτο τεκμήριο υλοποιεί αυτήν την εξιλέωση επιδικνείοντας ταυτόχρονα τους λόγους (εκφορές) που οδήγησαν σε ή αιτολόγησαν το ίδιο το συμβάν. Τέσσερις πύργοι ή (γεω)λογικά “καρότα” αποσπασμένα από το υδάτινο σώμα της λίμνης αποτελούνται από καραμέλα (νερό και ζάχαρη) με ενδιάμεσες στρώσεις λόγου, κομμάτια πλέξιγκλας με εγκάρακτες χαρακτηριστικές φράσεις που αντλήθηκαν από την βιβλιογραφία. Για την δημιουργία τους έγιναν καλούπια όπου χύθηκε η καραμέλα σε διαδοχικές στρώσεις. Οι λέξεις είναι **διακριτά στρώματα πλέοντος ιζήματος** μέσα στο σύνολο του πηχτού λόγου.

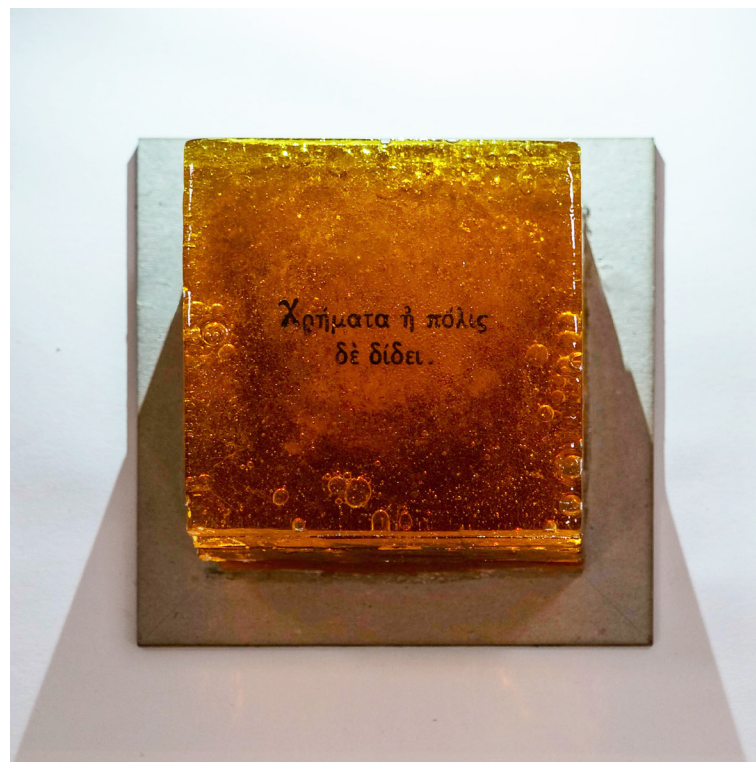
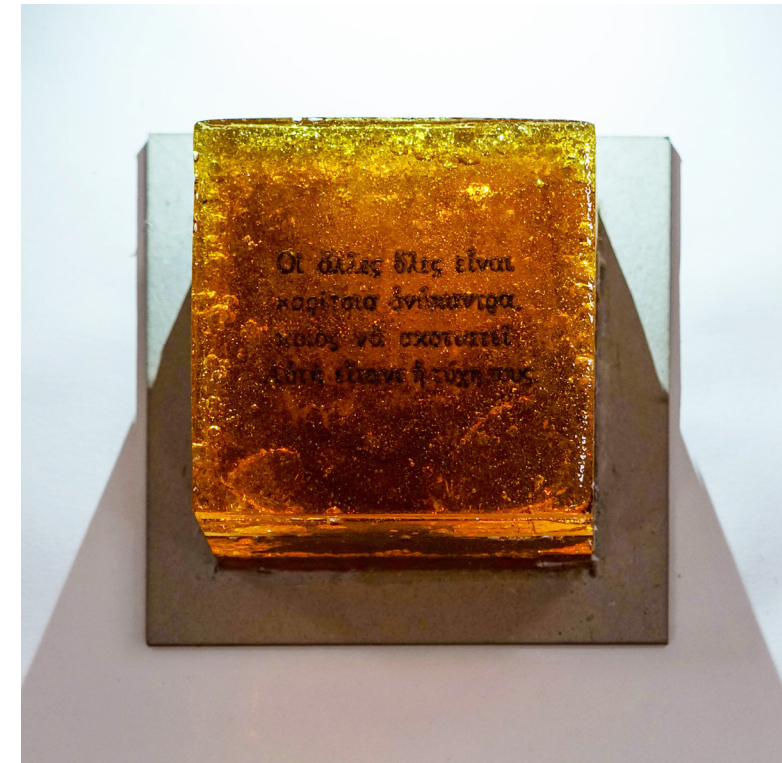
ζάχαρη, νερό, γλυκόζη, πλέξιγκλας, ακρυλικό χρώμα και χαρτόνι. 15 x 15 x 10εκ.

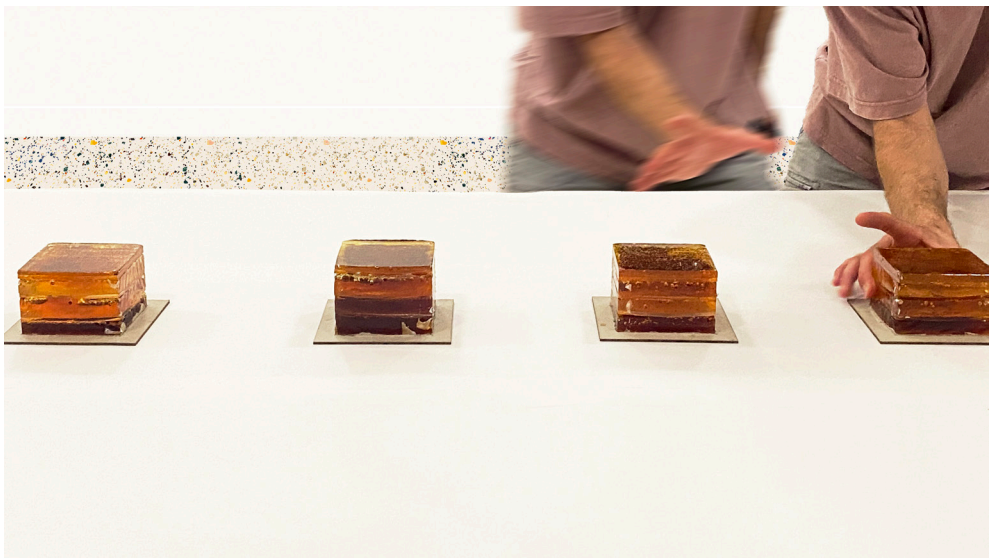
Βαθεῖται οἰμωγαὶ 18 γυναικείων χειλέων διέκοψαν τὴν βαθεῖαν σιγὴν, μόνον δὲ οἱ ἀστέρες οἱ ἀμυδρῶς φωτίζοντες τὴν ἔρημον πόλιν ἐθεῶντο.

Οἱ ἄλλες ὅλες εἶναι κορίτσια ἀνύπαντρα, ποῖός νὰ σκοτιατεῖ. Αὕτῃ εἴτανε ἡ τύχη τους.

Χρήματα ἡ πόλις δὲ δίδει.

Their bodies placed in sacks, are thrown into the lovely sapphire-looking lake to feed the fish, where women always pay the penalty of their misdeeds.

υλικά ή/και αντικείμενα / **Λινό και δέρμα**

Διαβάζοντας την ετεροχρονισμένη μαρτυρία του Αλέξη Κουτσαλέξη, (Διαφέροντα και περίεργα τινά ιστορήματα, Αθήνα, 1882) παρατηρήθηκε πως γίνεται αναφορά στην πρακτική του κοπανίσματος του λιναριού, μία τακτική εργασία του γυναικείου εργατικού δυναμικού ενός αρχοντικού της εποχής. Συγκεκριμένα μας μεταφέρει πως:

Σε αυτή την *αφήγηση*, όπου οι υπηρέτριες εργάζονταν τις νυχτερινές ώρες στην επεξεργασία του λιναριού, το λινό ύφασμα και πρακτική διεργασία του γίνονται αφορμές ώστε να υπάρξουν στην ιστορία αυτόπτες μάρτυρες στο γεγονός της σύλληψης της Φροσύνης.

Πολλές από τις πηγές αναφέρουν χαρακτηριστικά πως οι 18 γυναίκες δέθηκαν σε δερμάτινα σακιά, ώστε να επισφραγιστεί η επιτυχία του πνιγμού τους.

“[...] Εις Ιωάννινα αι υπηρέτριαι τω καιρώ εκείνο εσηκόνοντο ολίγον αργότερον από τα μεσάνυχτα, δια να εργασθώσιν εις το πλύσιμον ή το κοπάνισμα του λιναριού. Εις Ιωάννινα δεν εγνωρίζετο παντάπασι το βαμβάκι. Εκτός των οικιών τα πάντα ετοιμάζοντο προς υφήν πανιού λινού μετά το διάσιμον δε παρεδίδετο το υλικόν εις τας καλογραίας υφάντρας, εν τη περιοχή της εκκλησίας του Αρχιμανδρίου κατοικούσας, προς ύφανσιν. Εργαζόμεναι αι υπηρέτριαι εις το εν τη εκτεταμένη αυλή της οικίας μας πλυσταρείον, ήκουσαν την κλαγγήν των όπλων και υπόκωπον θόρυβον. [...]”

Εν τέλει προκύπτει ένας **διαγραμματικός χάρτης του εκφερόμενου λόγου** γύρω από την ιστορία της Κυρά Φροσύνης.

τύπωμα 1ο: ακρυλικό σε λινό ύφασμα. 40 x 40 εκ.

το νέο τεκμήριο / **Τι συνέβη ή ποιος συνέβη;**

Στο πρώτο τεκμήριο καταγράφονται κριτικά και διαγραμματικά οι 196 αποφάνσεις των σύγχρονων κατοίκων των Ιωαννίνων. Ένα τετράγωνο κομμάτι μεγέθους 50x50 εκ. λευκού λινού υφάσματος γίνεται η επιφάνεια καταγραφής πάνω στην οποία κάθε μία απάντηση αφήνει ή όχι το στίγμα της. Οι 196 αποφάνσεις οργανώνονται σε ένα νοητό κανάβο 14x14 ματιών, μεγέθους 1,5x1,5 εκ. Με αυτό τον τρόπο προέκυψαν 3 τυπώματα.

Στο πρώτο τύπωμα η καταγραφή των απαντήσεων γίνεται μέσω ενός απλού συστήματος διπλής “μετάφρασης” της κάθε απόφανσης σε ένα “σφράγισμα”. Η αποτύπωση ή η απουσία αποτύπωσης της κάθε απόφανσης, προκύπτει από μία απλή διάκριση: εάν το ρήμα ή η φρασεολογία που χρησιμοποιήθηκε μεταφέρει, την ενέργεια στα θύματα μεταφράζεται σε ένα σφράγισμα μαύρου χρώματος, ενώ εάν μεταφέρεται σε κάποιον θύτη ή αν αυτός υπονοείται, το μάτι του κανάβου παραμένει λευκό. Για το σφράγισμα χρησιμοποιήθηκε μία σφραγίδα από φελλό και δέρμα, και ακρυλικό μάυρο χρώμα.

Η σειρά της αποτύπωσης των απαντήσεων ακολουθεί την σειρά με την οποία οι αυτές βγήκαν από τις κάλπες και καταγράφηκαν. Έτσι γίνεται γεωγραφική αναφορά στο μέρος όπου η κάθε κάλπη είχε τοποθετηθεί, ενώ απεικονίζεται η πυκνότητα των μαύρων απαντήσεων ανά σημείο λήψης των απαντήσεων. Οι παρατηρήσεις αυτές δεν αξιολογούνται από το τεκμήριο αυτό, αλλά εκ του αποτελέσματος παρατηρείται μία διαφοροποίηση στον τρόπο έκφρασης των απόψεων που απάντησαν σε κάθε κάλπη.

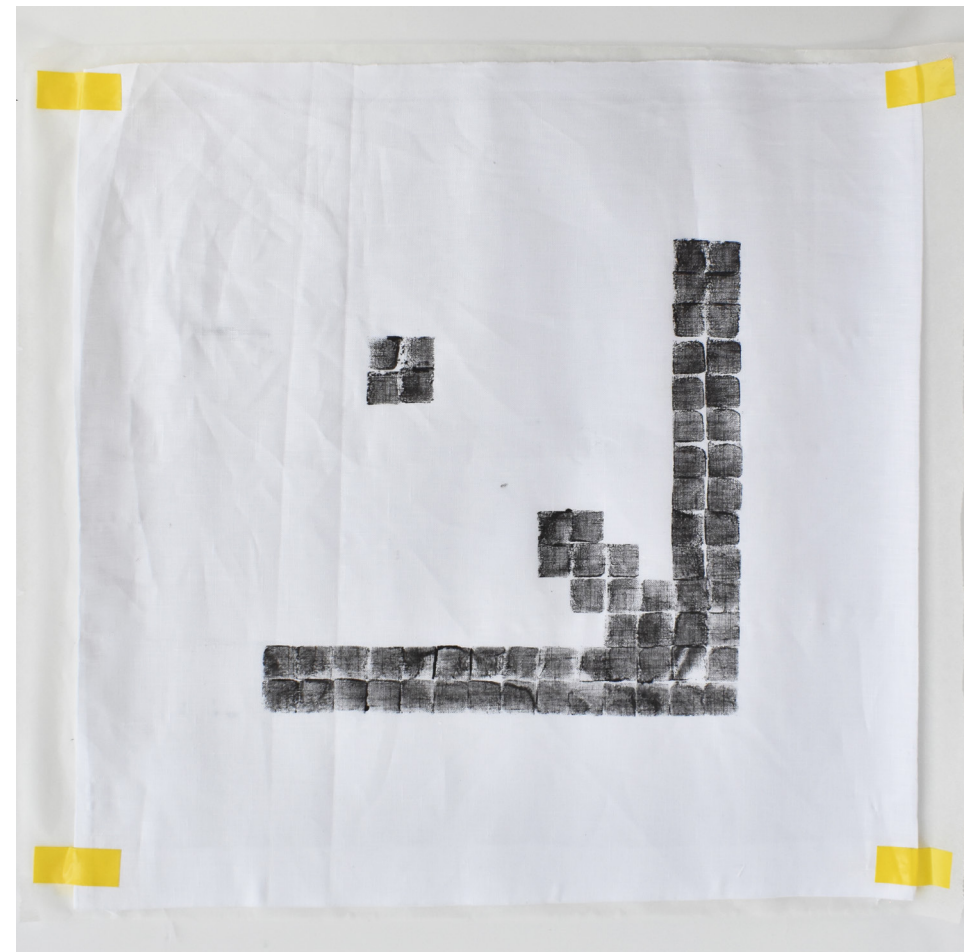
Στο δεύτερο τύπωμα η αποτυπώνονται οι απαντήσεις που περιλαμβάνουν αναφορά στην λέξη πνιγμός και στα παράγωγά της.

τύπωμα 2ο: ακρυλικό σε λινό ύφασμα. 40 x 40 εκ.

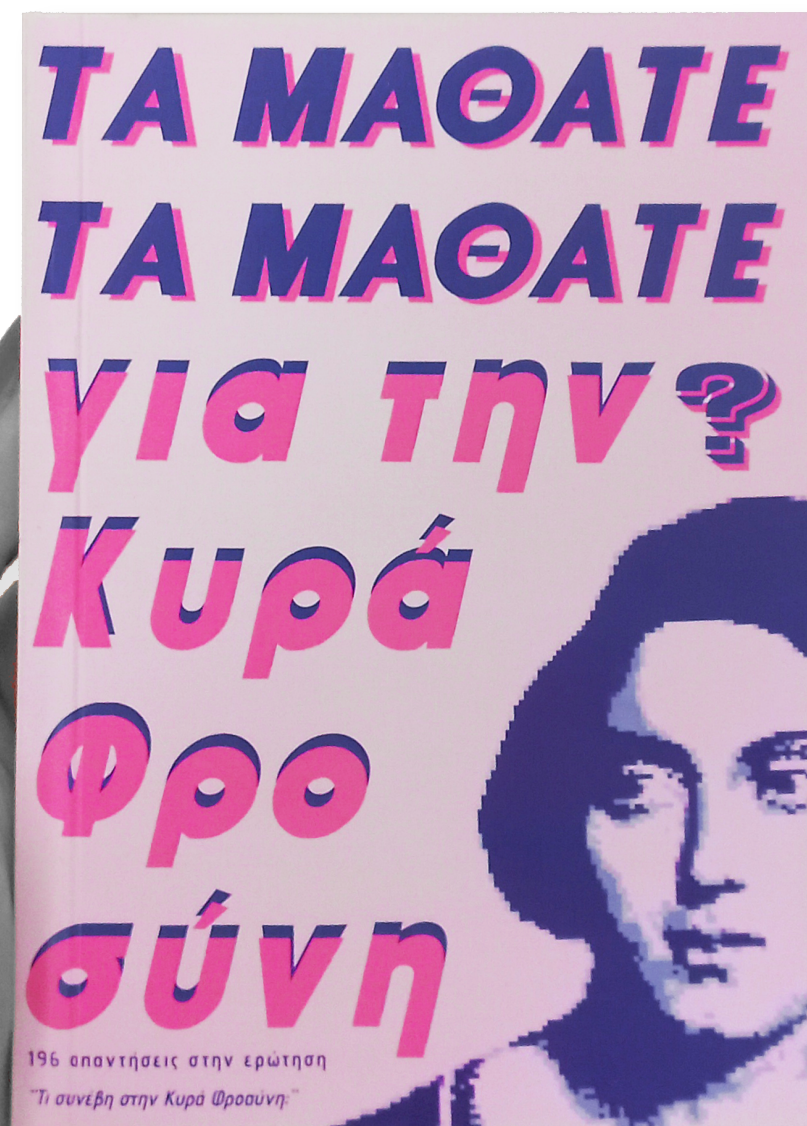

Το τρίτο τύπωμα είναι μία μεταγραφή ενός σχεδίου γιαννιώτικου κεφαλομάντηλου (σκέπης).

τύπωμα 3ο: ακρυλικό σε λινό ύφασμα. 40 x 40 εκ.

Οι 196 απαντήσεις σε μορφή flipbook
φυσικό μέγεθος (A6 / 10,5 x 14,85 cm)

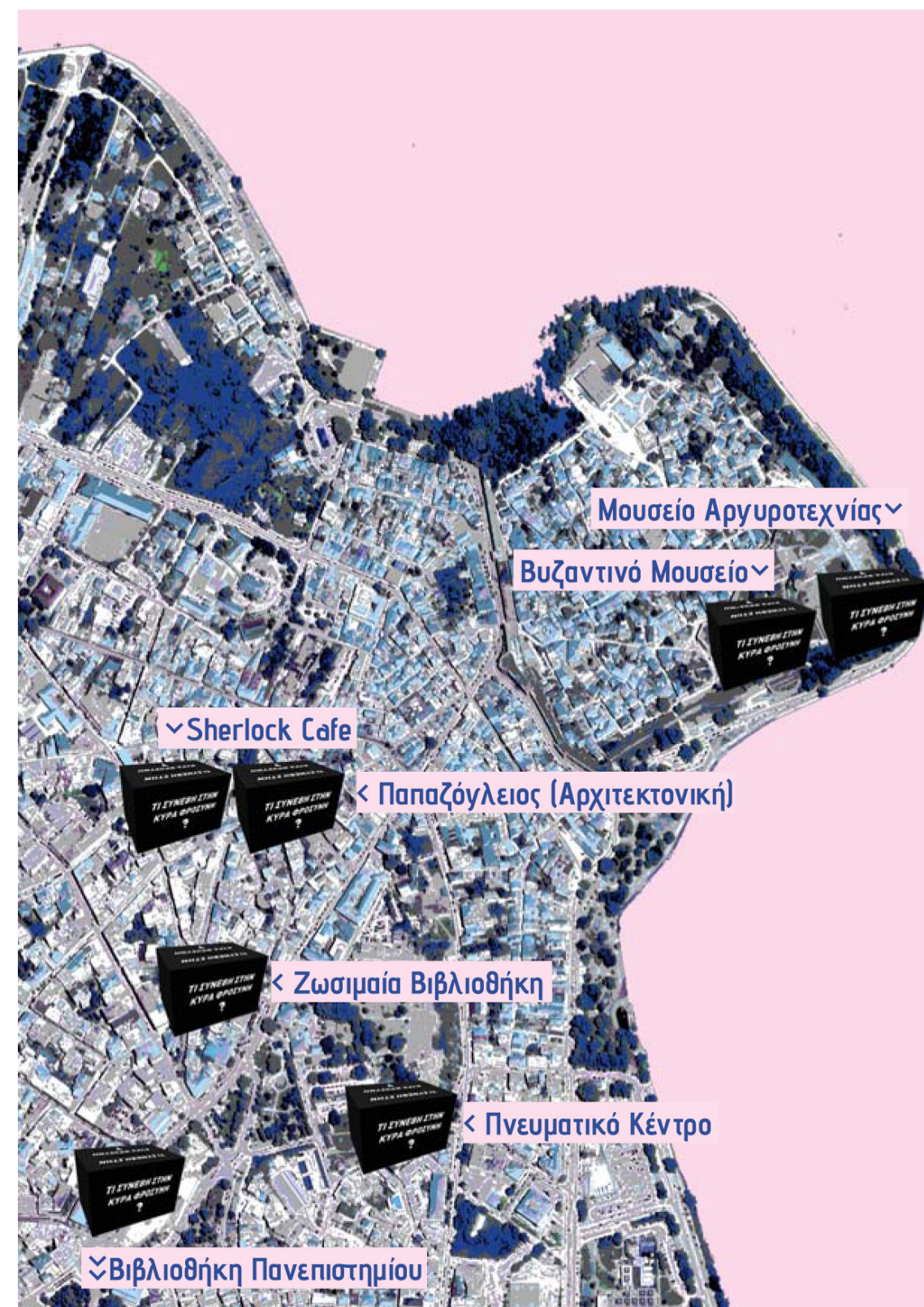

Οι απαντήσεις που παρουσιάζονται σε αυτό το τεύχος συλλέχθηκαν από 7 μαύρες κάλπες οι οποίες έφεραν την ερώτηση “Τι συνέβη στην Κυρά Φροσύνη?” και τοποθετήθηκαν σε δημόσια κτίρια και χώρους αναψυχής της πόλης των Ιωαννίνων τον Μάρτιο του 2023. Στο παρόν λεύκωμα βρίσκονται οι 196 απαντήσεις που απαντούν στην ερώτηση η οποία τέθηκε και απαντήθηκε ανώνυμα.

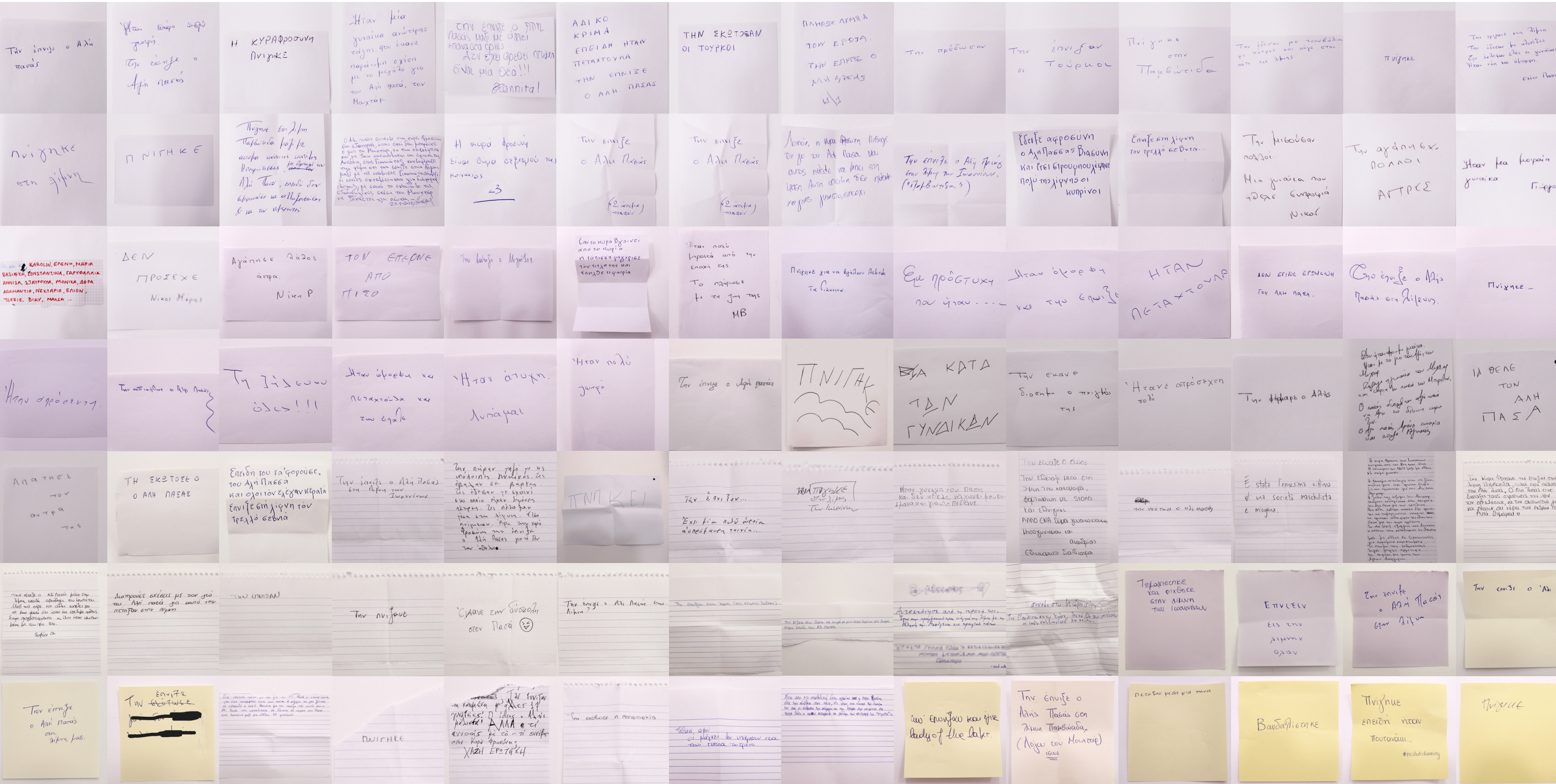

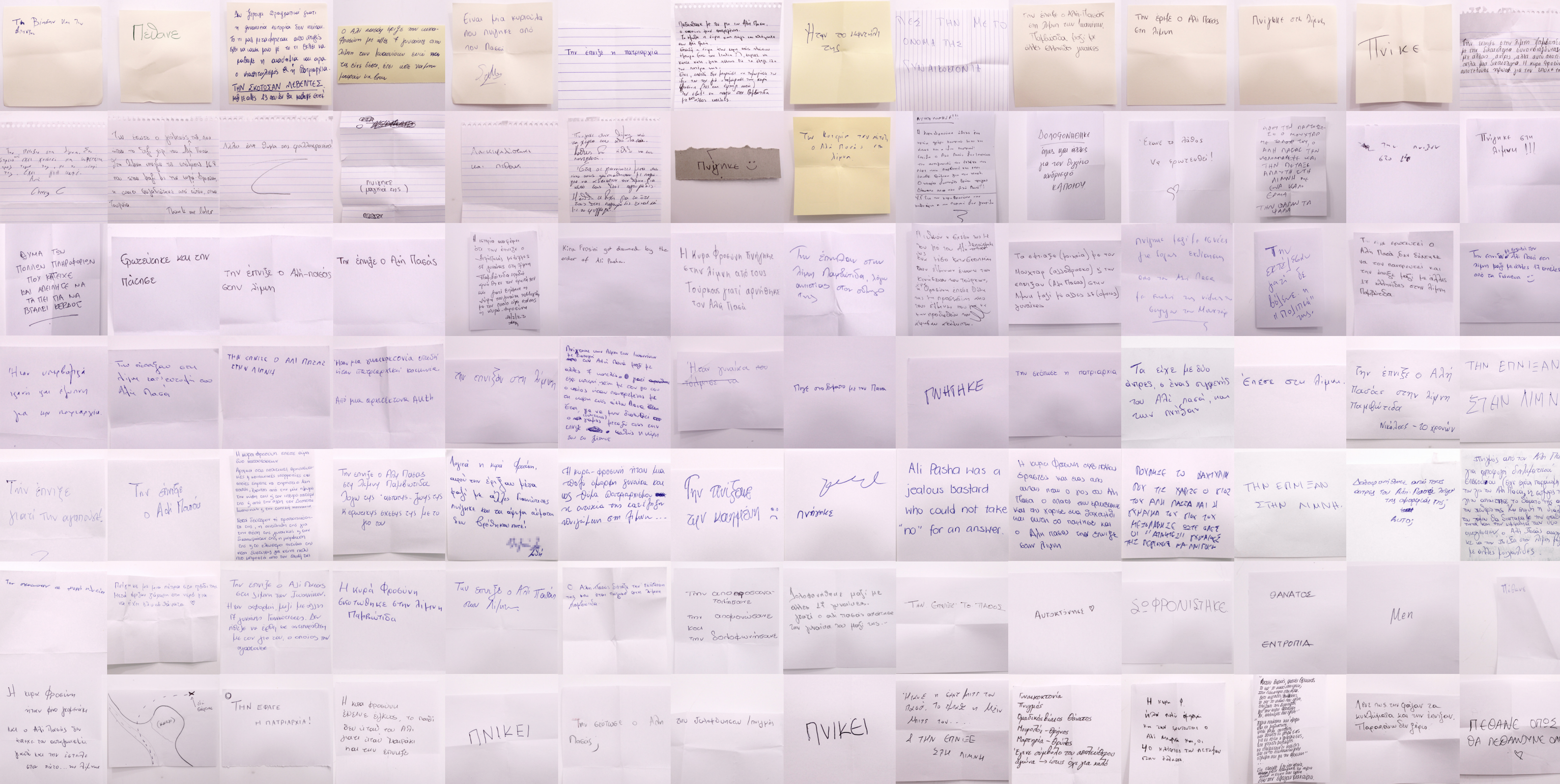

κάλπες 20 x 30 x 20 εκ.

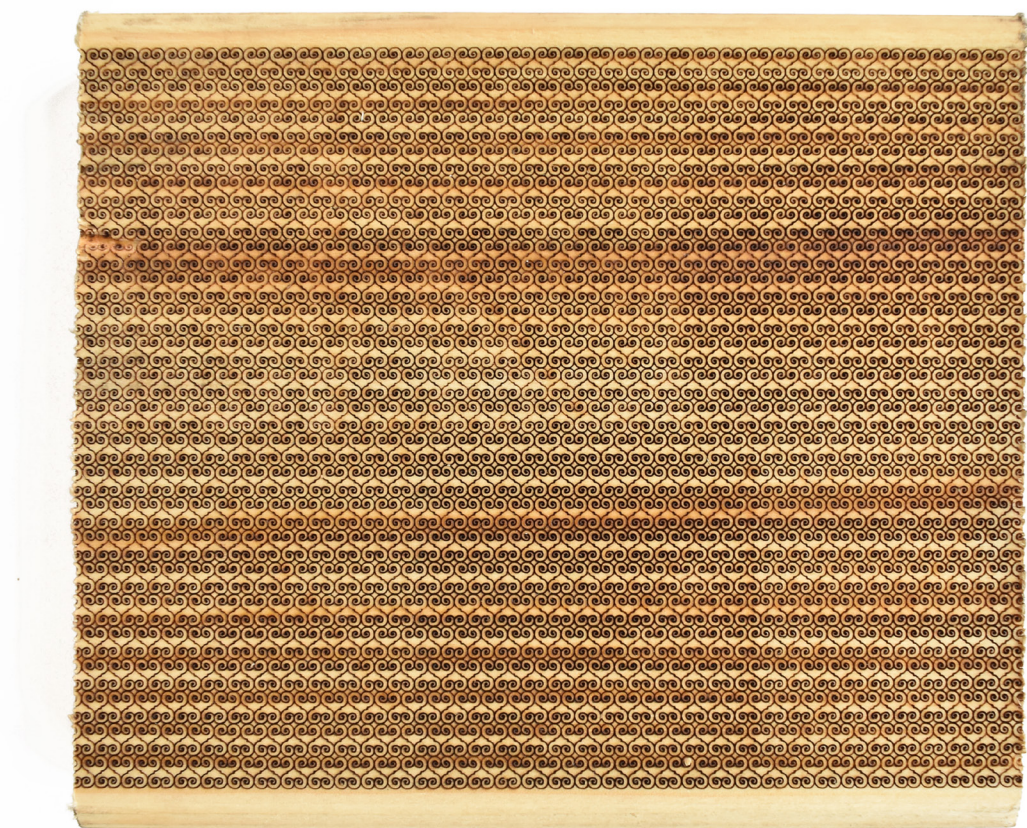

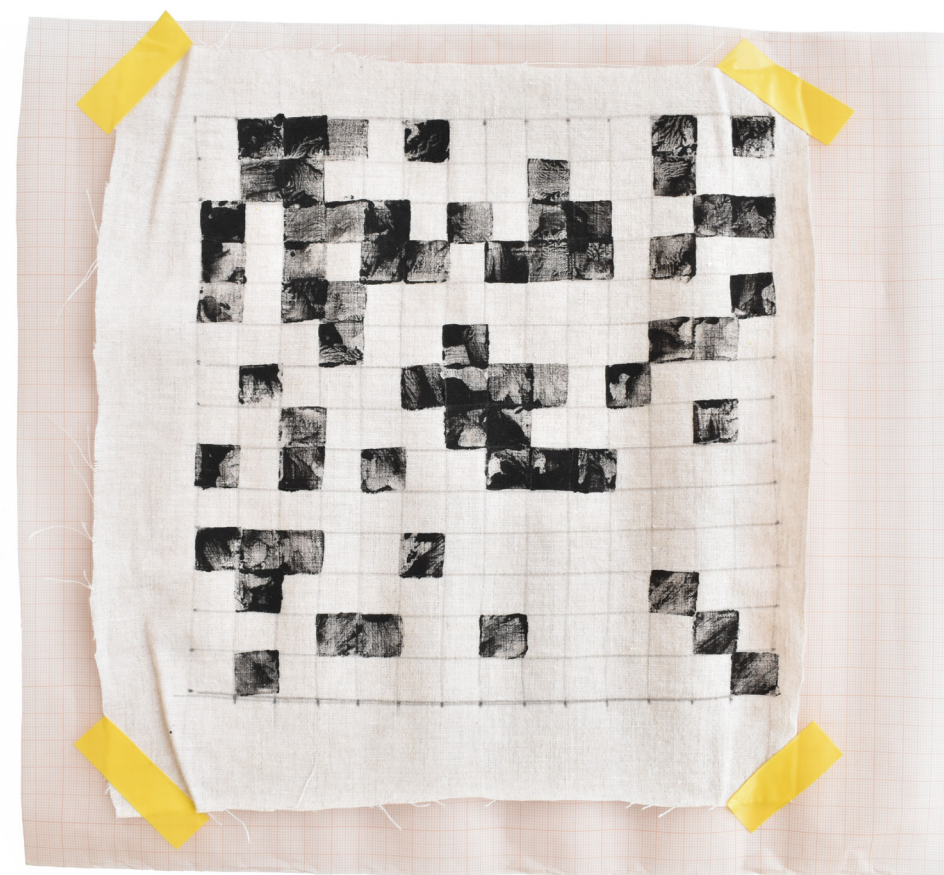
χάρτης τοποθέτησης καλπών στην πόλη

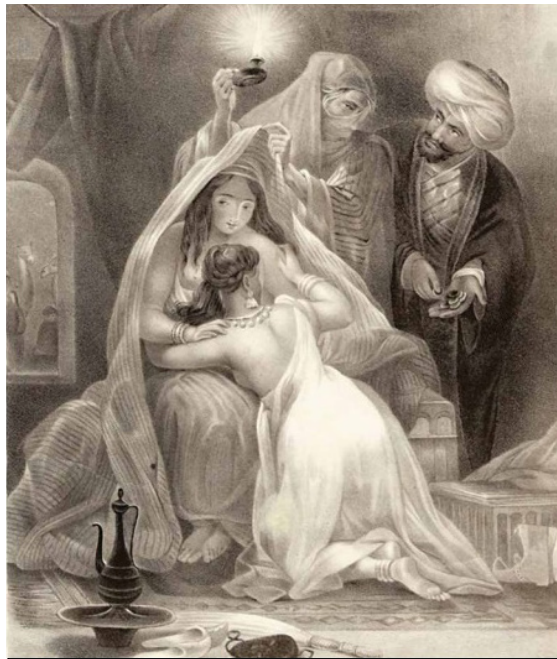
[μακέτες]

κατάλογος αναφορών

Η αρπαγή της Κυρά Φροσύνης στα Γιάννενα, 1823
χαρακτικό άγνωστου γερμανού ζωγράφου,
συλλογή Α.-Παπασταύρου

A.C. Decamps
Η Κυρά Φροσύνη με ελληνική ενδυμασία, 1847
ελαιογραφία, ιδιωτική συλλογή Γενεύη

Alexander Gabriel Decamps
Πορτραίτο της Κυρα Φροσύνης, 1847
μινιατούρα

Henri de Montaut
Η ωραία Φροσύνη, 1860
λιθογραφία, συλλογή Ζήκου Παπαζώτου,
Ιωάννινα

Νικόλαος Κουνελάκης
Η κυρά Φροσύνη με ηπειρώτικη ενδυμασία, 19ος αι.
ελαιογραφία, Εθνική Πινακοθήκη Αθηνών

Charles Louis Muller
Η ερωτική εξομολόγηση του Αλή στη Φροσύνη, 1870
ελαιογραφία, Μουσείο Καλών Τεχνών, Lille

“ ‘I will do anything you wish,’ he answered unsteadily.”
Page 132

Μουχταρ και Φροσυνη, 19ος αιώνας
εικονογράφιση έργου, συλλογή Π. Τσιλίκη

Σωτήριος Χρηστίδης
Ο θάνατος της Κυρά Φροσύνης, π. 1930
λιθογραφία, συλλογή Γιάννη Θεοδοσιάδη-Γιαννέλη, Μυτιλήνη

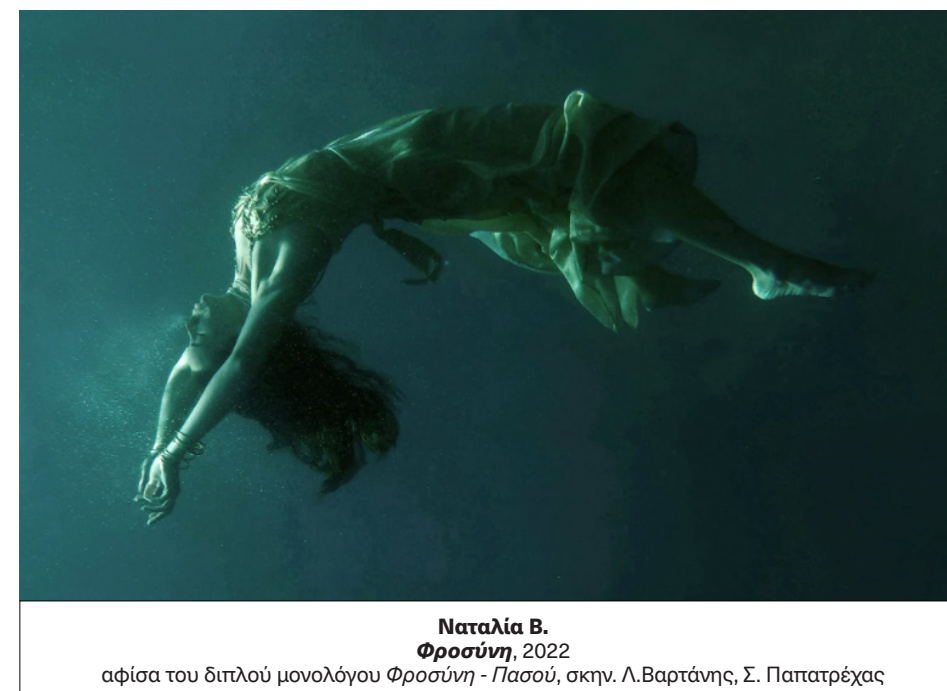
Ο Αλή Πασάς και η Κυρά Φροσύνη
αφίσα της ταινίας, 1959
σκηνοθεσία Στέφανος Στρατηγός

Σωτήριος Χρηστίδης
Φροσύνη και Μουχτάρ, π. 1930
λιθογραφία, συλλογή Γιάννη Θεοδοσιάδη-Γιαννέλη, Μυτιλήνη

Η λίμνη των στεναγμών
αφίσα της ταινίας, 1960
σκηνοθεσία Γρηγόρης Γρηγορίου

Χρήστος Λάμπρου
Ένα δάκρυ για την Κυρά Φροσύνη, 1996
μαρμάρινο γλυπτό, Λίμνη Ιωαννίνων

Αναπαράσταση του πνιγμού
έκθεμα στο Μουσείο Αλή Πασά, Νησί Ιωαννίνων

Βαγγέλης Κύρης (φωτογραφία), Ανατόλι Γεωργιέφ (κεντητική)
Η στολή της Κυρά Φροσύνης, 2022-23
από την έκθεση "Ένδυμα Ψυχής", Μουσείο Ακρόπολης

W. L. Leitch (σχέδιο) & H. Adlard Lyman (χάραξη)
Ο τάφος του Αλή και της Φατιμά στην Αυλη του Σεραγιου, 1843
 χαλυβογραφία

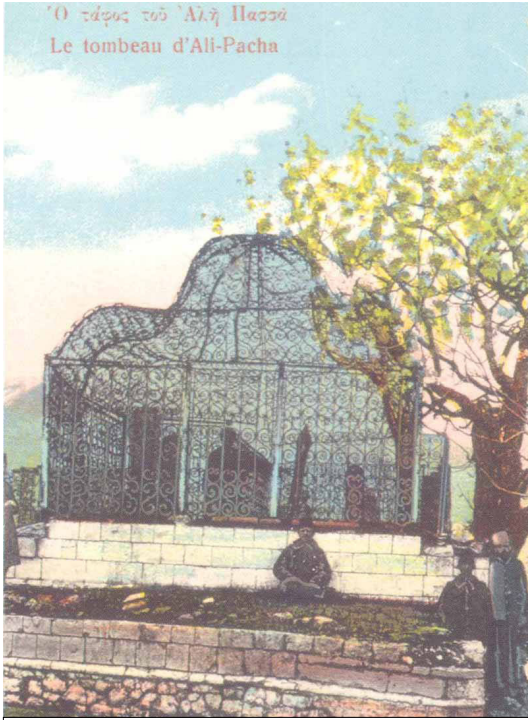
Erich von Luckwald
Ο τάφος του Αλή Πασά, 1936
 φωτογραφία

G. de la Poer Beresford (σχεδιαστής) Day και υιός (λιθογράφοι)
Το σεράι και ο τάφος του Αλή Πασά στο φρούριο των Ιωαννίνων, 1885
 λιθογραφία δύο τόνων επιχρωματισμένη με υδατόχρωμα, 22.1 x 32.1 εκ.

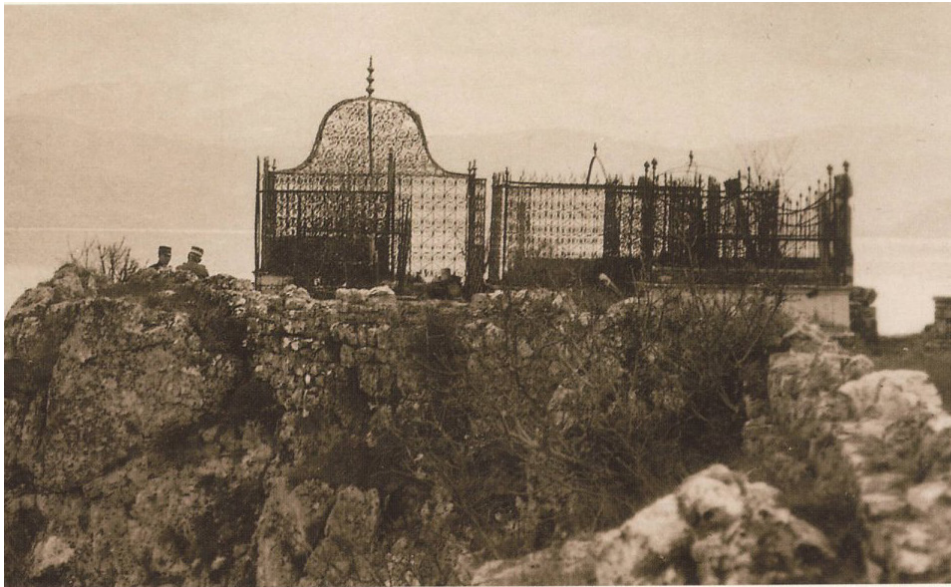
Βούλα Παπαϊωάννου
Το κιγκλίδωμα που περιβάλλει τον τάφο του Αλή Πασά,
 1940
 φωτογραφία, Ακρόπολη Ιτς Καλέ, Ιωάννινα

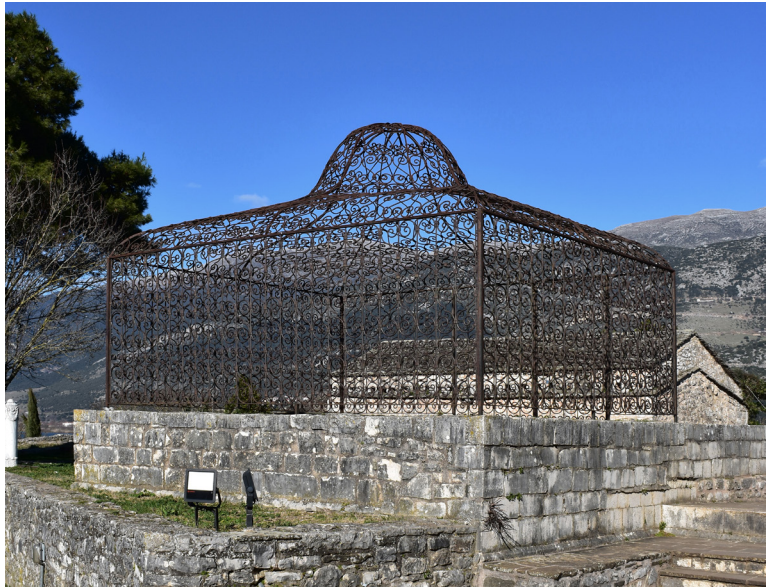
Joannides, Jean P. & Cie (εκδότης)
Ιωάννινα - Ο τάφος του Αλή Πασά, 1910
carte postale, Ελληνικό Λογοτεχνικό
και Ιστορικό Αρχείο

Λεπτομέρεια του μοτίβου του κιγκλιδώματος
που περιβάλλει τον τάφο του Αλή Πασά
Ακρόπολη Ιης Καλέ, Ιωάννινα
φωτογραφία της επιμελήτριας, 2024

Πάνω στον βράχο του τζαμιού του Ασλάν Πασά, 1913
φωτογραφία

Άποψη του κιγκλιδώματος που περιβάλλει τον τάφο του Αλή Πασά
Ακρόπολη Ιης Καλέ, Ιωάννινα
φωτογραφία της επιμελήτριας, 2024

Μεταξωτό ζαγορίσιο μαντήλι με διπλή διακοσμητική σειρά, δεκ. 1950
οικογενειακό κειμήλιο Πόπης Πανταζή
φωτογραφία της επιμελήτριας, 2024

Αγγελική Χατζημιχάλη
*Συρμακέσας κατά την κατασκευή συρμακέσικου
χρυσοκέντητου υφάσματος, 1952*
φωτογραφία

Λεπτομέρεια του τελειώματος ζαγορίσιου μαντήλιου με διπλή διακοσμητική σειρά
οικογενειακό κειμήλιο Πόπης Πανταζή
φωτογραφία της επιμελήτριας, 2024

Λεπτομέρεια από συρμακέσικο τριტიρί
οικογενειακό κειμήλιο Πόπης Πανταζή
φωτογραφία της επιμελήτριας, 2024

Dominique Louis Paperty
Το Κάστρο των Ιωαννίνων, 1847
υδατογραφία, Παρίσι

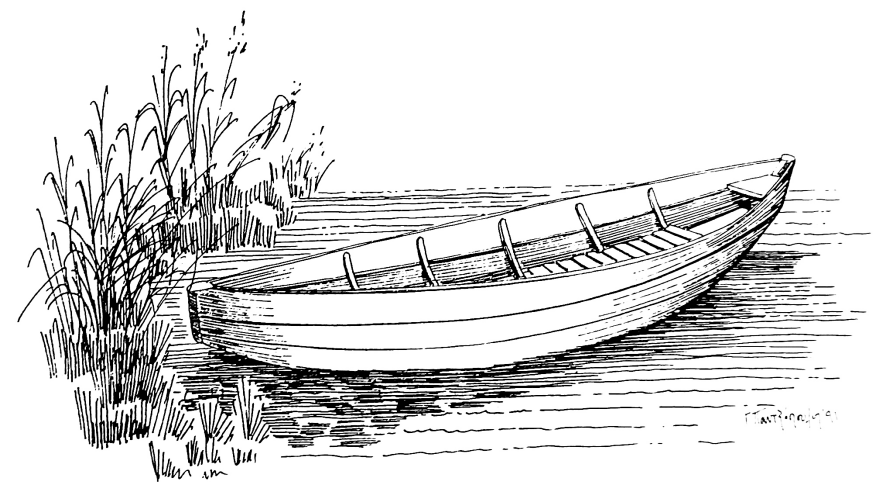
‘Ο “Αη - Νικόλας στους Κοπάνους

(Σχέδιο Ευθ. Μάιπα)

Ευθ. Μάιπα
Ο Αη - Νικόλας στους Κοπάνους
σχέδιο στο Δ. Σαλαμάγκας, *Περίπατοι στα Γιάννινα*, εκδ. ΕΗΜ, Ιωάννινα, 1956, σ. 72

Οπτική του κάστρου από την περιοχή “Σκάλα”, περ. 1939
φωτογραφία αγνώστου

Γ. Παντζαρόπουλος
Ψαροκάικο της Παμβώτιδας, 1991
σκίτσο στο Γ. Ρούσκας, *Τα “καΐκια” της Παμβώτιδος*, Αθήνα, 1993, σ. 41

Ευφροσύνη Βασιλείου

β ά γ ι α Χ ρ ύ σ α

5 αδελφές Σελεκοπούλου

Δ έ σ π ω Ν τ α λ ι ά ν η

[. . .] Γ ι ά γ κ ο υ

[]

[]

[]

[]

[]

[]

[]

[]

[]

Αφορμή για την εκπόνηση αυτής της διπλωματικής εργασίας ήταν η βαθιά σύνδεση της πόλης των Ιωαννίνων με την ιστορία της κυρα Φροσύνης, της γυναίκας που έπνιξαν το 1801 στη λίμνη Παμβώτιδα μαζί με ακόμη 17 γυναίκες - μια από τις πιο γνωστές μαζικές γυναικοκτονίες. Οι εκδοχές για τον πραγματικό λόγο της πράξης αυτής που στιγμάτισε την κοινωνία της πόλης, τόσο ώστε το νησί της Παμβώτιδας να είναι πλέον γνωστό ως νησί της Κυρά Φροσύνης, είναι πολλές, από την μοιχεία και την ηθική αποκατάσταση, έως την κατασκοπεία και την πολιτική εξέγερση. Έτσι, η μυθική διάσταση που έχει λάβει αυτή η ιστορία και οι διάφορες εκδοχές της αμας κάνουν

γεγονότος. Βασικές πηγές των πληροφοριών είναι οι γραπτές μαρτυρίες και οι αφηγήσεις ταξιδευτών καθώς και οι καλλιτεχνικές αναπαραστάσεις του γεγονότος. Κομμάτι της έρευνας αποτελούν και οι απαντήσεις που συλλέχθηκαν έπειτα από την τοποθέτηση “καλών”, οι οποίες έφεραν την ερώτηση “Τι συνέβη στην Κυρά Φροσύνη?”, σε μουσεία και δημόσιους χώρους της πόλης (crowdsourcing). Πρόκειται για ένα δείγμα του τρόπου με τον οποίο η πόλη ανταλαμβάνεται την ιστορία και την μεταδίδει μέσα από τον αλόγο της, διαιωνίζοντας φράσεις και στερεότυπα αλλά και συσχετίζοντας το ιστορικό γεγονός με την σύγχρονη πραγματικότητα. Ταυτόχρονα, στις δι-

ΚΥΡΑ ΦΡΟΣΥΝΗ? ΤΙ ΣΥΝΕΒΗ ΣΤΗΝ

ΤΙ ΣΥΝΕΒΗ ΣΤΗΝ ΚΥΡΑ ΦΡΟΣΥΝΗ ?

να αναρρωτηθούμε:
τι συνέβη στην
Κυρά Φροσύνη;

Ο στόχος της εργασίας αυτής είναι διπλός: αφενός η χωρική και χρονική διερεύνηση του γεγονότος και η χαρτογραφική αποτύπωσή του στον ιστό της πόλης και αφετέρου η παραγωγή νέων αντικειμένων (artefacts) που αφηγούνται κριτικά. Οι διαφορετικές εκδοχές της ιστορίας αποτυπώνονται, έπειτα από χαρτογραφική και βιβλιογραφική έρευνα, σε έναν χάρτη ο οποίος συνδέει την χωροταξία των αρχών του 19ου αιώνα με την σημερινή, ώστε το γεγονός να διαβαστεί τόσο στο παρελθοντικό όσο και στο σύγχρονο συγκείμενο. Έτσι, οπτικοποιείται η γραπτή πληροφορία, συνδέοντας την ιστορία με τον χώρο και την χρονική εξέλιξη του

ΤΙ ΣΥΝΕΒΗ ΣΤΗΝ ΚΥΡΑ ΦΡΟΣΥΝΗ?

άφορες αφηγήσεις, διακρίνονται συγκεκριμένα αντικείμενα και αυλικότητες που διαδραματίζουν ξεχωριστούς ρόλους στην εξέλιξη της εκδοχής της ιστορίας. Επιλεγμένα από αυτά τα στοιχεία γίνονται συνθετικά υλικά για την εκ νέου αφήγησή της, μέσα από τέσσερα νέα κριτικά αντικείμενα. Απαντήσεις, αυλικότητες και φράσεις που εντοπίζονται στον γραπτό και αφορμικό λόγο, χρησιμοποιούνται ως εργαλεία και υλικά για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση των νέων τεκμηρίων (ένα μαντήλι, μία σανίδα, τρία τυπώματα και τέσσερις ακαραμέλες) με έμφαση στην έμφυλη υπόσταση της ιστορίας, αποδίδοντας έμμεσα φόρο τιμής στα - τουλάχιστον - 18 θύματα.